

## Extended Abstract

### Persian Lexical Blends from the Relevance-Theoretic Lexical Pragmatic approach

Masoumeh Diyanati

Assistant Professor of Linguistics, Department of English Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, Yasouj University, Yasouj, Iran

[m.diyani@yu.ac.ir](mailto:m.diyani@yu.ac.ir)

<p>Received: 07.12.2025</p> <p>Review History: Revise: 06.01.2025</p> <p>Accepted: 27.01.2026</p>	<p>In this study, Persian lexical blends are examined from a pragmatic perspective. The study aims to explain the creation and interpretation of Persian lexical blends by analyzing them within the relevance-theoretic lexical pragmatic framework. The corpus consists of 53 Persian lexical blends, classified into three main categories: (a) blends derived from lexicographic sources and previous studies, (b) examples extracted from media texts and web pages, and (c) blends resulting from the naming of brands and commercial products. The analysis shows that interpreting lexical blends requires constructing an ad hoc concept through broadening and/or narrowing pragmatic processes. From this perspective, Persian lexical blends may be formed and interpreted in at least three ways: interpretation through a narrowing process, resulting in an ad hoc concept with a narrower denotation than the concepts encoded by the base words; comprehension through a broadening process, resulting in an ad hoc concept with a broader denotation than the concepts encoded by the base words; and interpretation through a combination of broadening and narrowing processes, in which an ad hoc concept with a broader denotation than the base concepts is first constructed through broadening, then further modulated through narrowing to obtain a narrower denotation.</p>	<p><b>Keywords:</b></p> <p>Lexical blends Narrowing, Broadening Relevance-theoretic lexical pragmatics Ad-hoc concept</p>
<p><i>How to cite this article:</i> Diyanati, M. (2025). Persian Lexical Blends from the Relevance-Theoretic Lexical Pragmatic approach. <i>Journal of Linguistics &amp; Iranian Languages</i>, 10(3), 121-140. doi: 10.22099/jlil.2026.55855.1468</p>		
<p> <b>COPYRIGHTS</b> ©2025 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publisher.</p>		

## Introduction

Lexical blending is considered one of the word-formation processes in which parts of two or more existing words are combined, regardless of morphological boundaries, to create a new lexical item (Hudson, 2000; Aronoff & Fudeman, 2010). Compared to compounding or

affixation, lexical blending shows limited productivity; nevertheless, as an example of creative language use, it is occasionally employed to coin new words.

Research on lexical blending can be broadly grouped into three strands. The first examines the nature of lexical blending (Bauer, 1988; Cannon, 2000; Beliaeva & Gries, 2008). The second investigates the formal and structural constraints governing the process (Bat-El, 2006; Kelly, 1998; Gries, 2012; Renner, 2015). The third classifies lexical blends according to different criteria (Pound, 1967; Algeo, 1977; Gries, 2004; Kemmer, 2003).

In Persian, lexical blending is also not a productive process, and relatively little research has addressed it. Only Shaghghi (2007) and Ronneberger-Sibold (2012) have examined this phenomenon in depth. A review of the contentious literature on lexical blending indicates that the comprehension and interpretation of lexical blends remain among the core complexities surrounding this phenomenon (Beliaeva, 2019).

This study analyzes the patterns of creation and semantic interpretation of Persian lexical blends within the framework of Relevance-Theoretic Lexical Pragmatics (Wilson, 2003, 2004; Carston, 2002, 2010, 2012; Wilson & Carston, 2006). The primary objective is to identify the possible patterns underlying the interpretation of these creative lexical elements.

### Materials & Methods

The Relevance-Theoretic Lexical Pragmatic approach (Wilson & Carston, 2007), which provides the theoretical framework for the current study, explains how word meaning is adjusted in context. In this approach, understanding a word's meaning requires constructing an ad hoc concept, whose denotation may be narrower, broader, or both broader and narrower than that of the lexically encoded concept. The formation of an ad hoc concept typically involves some degree of broadening and/or narrowing of the encoded linguistic meaning.

Broadening involves activating a concept that is broader than the linguistically encoded meaning, while narrowing produces a concept that is more restricted and specific than the encoded meaning. Wilson and Carston (2007) consider these processes relevant to interpreting neologisms and creative word formations, including lexical blends. Similarly, Wałaszewska (2015) argues that blend interpretation is based on broadening, narrowing, or a combination of both processes.

The corpus of the present study consists of 53 lexical blends drawn from: a) lexicographic sources and previous studies, b) media texts and web pages, and c) the names of commercial brands and products.

### Results & Discussion

The analysis of the data shows that the creation and interpretation of some Persian lexical blends are associated with lexical narrowing. For example, the lexical blend *râjânâme*, formed by combining *râjâne* "computer" and *nâme* "letter," activates two lexicalized concepts: computer and letter. Examining the semantic information associated with these concepts, along with the possible relations between them, rules out the interpretation that *râjânâme* simply has some characteristics of both "computer" and "letter." Instead, it supports the inference that *râjâne* "computer" specifies a type of *nâme* "letter." Through lexical narrowing, an ad hoc concept \**nâme* is formed, referring to a particular kind of letter with a more restricted extension.

In contrast, the interpretation of some Persian blends requires a degree of lexical broadening to construct an ad hoc concept. For example, in interpreting the lexical blend *pašareh*, formed by combining *pašeh* "mosquito" and *hašareh* "insect," the two lexicalized concepts mosquito and insect are activated, leading to the ad hoc concept \**pašeh-va-hašareh*. In other words, drawing on the knowledge associated with the activated concepts and the potential relations

between them results in an ad hoc concept whose denotation is broader than that of either mosquito or insect, since it includes both.

In addition to these two patterns, interpreting a third group of Persian lexical blends appears to require simultaneous lexical broadening and narrowing. One example from the corpus is *ensâješi* (from *ensedâdi* “plosive” and *sâješi* “fricative”). When the two lexicalized concepts plosive and fricative are activated by this blend, lexical broadening produces the ad hoc concept \**ensedâdi-va-sâješi*, which has a broader referential range than either *ensedâdi* or *sâješi* and simultaneously includes the properties of both. However, this ad hoc concept also contains emergent properties that cannot be attributed to either plosive or fricative alone. The absence of complete closure in *ensedâdi* “plosive” is among these emergent properties, and is not found in either concept separately. Therefore, the resulting concept is further adjusted, and lexical narrowing produces the ad hoc concept \*\**ensedâdi-va-sâješi*, which includes only those sounds sharing some properties of plosives and some properties of fricatives, along with certain distinctive features.

## Conclusion

The analysis in this study, conducted within the framework of Relevance-Theoretic Lexical Pragmatics (Wilson & Carston, 2007), shows that the comprehension and interpretation of Persian lexical blends can be explained by the construction of ad hoc concepts and the inferential processes of lexical narrowing and broadening. The findings indicate that the formation and interpretation of Persian lexical blends follow at least three distinct patterns.

In the first pattern, interpretation of the blend involves narrowing and results in a concept with a more restricted referential range than the base concepts. In the second pattern, interpretation is based on lexical broadening and produces a concept with a broader referential range that includes both activated source concepts. In the third pattern, the interpretation process begins with lexical broadening and is followed by lexical narrowing, so the initial concept is first broadened and then adjusted into a more restricted concept.

These patterns show that, despite the unpredictability and irregularity often attributed to lexical blending, this process can be explained within the Relevance-Theoretic Lexical Pragmatics framework. From this perspective, the irregularity frequently associated with blending gives way to a degree of systematicity.

## References

- Algeo, John. (1977). Blends, a structural and systemic view. *American Speech*, 52, 47-64.
- Aronoff, Mark & Kirsten Fudemann. (2010). *What is morphology*. Wiley-Blackwell.
- Ayto, John (2003). Newspapers and neologisms. In J. Aitchison and D. Lewis (Eds.), *New media language*. (pp. 182-186). London: Routledge.
- Bat-El, Outi. (1996). Selecting the best of the worst: The grammar of Hebrew blends. *Phonology*, 13, 283-328.
- Bat-El, Outi. (2006). Blend. In K. Brown (Ed.), *Encyclopedia of language and linguistics (vol. 2)*. (pp. 66-70). Amsterdam: Elsevier.
- Bauer, Laurie & Rodney Huddleston. (2002). Lexical word-formation. In R. Huddleston and G. K. Pullum (Eds.), *The Cambridge grammar of the English language*. (pp. 1621-1721). Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauer, Laurie. (1988). *Introducing linguistic morphology*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Beliaeva, Natalia. (2019). Blending in morphology.
- Blutner, Reinhard. (1998). Lexical underspecification and pragmatics. In P. Ludewig and B. Geurts (Eds.), *Lexikalische Semantik aus Kognitiver Sicht*. (pp. 141-171). Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Booij, Geert. (2005). *The grammar of word: An introduction to morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Brdar, Mario. (2017). *Metonymy and word-formation: Their interactions and complementation*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Brdar-Szabó, Rita & Mario Brdar. (2008). On the marginality of lexical blending. *Jezikoslovlje*, 9 (1-2), 171-194.
- Cannon, Garland. (1986). Blends in English word formation. *Linguistics*, 24, 725-753.

- Cannon, Garland. (2000). Blending. In G. Booij, C. Lehman, and J. Mugdan (Eds.), *Morphology: An international handbook on inflection and word-formation* (vol. 1). (pp. 952-956). Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
- Carston, Robyn. (2002). *Thoughts and utterances: The pragmatics of explicit communication*. Oxford: Blackwell.
- Carston, Robyn. (2010). Lexical pragmatics, Ad hoc concepts and metaphor: A relevance theory perspective. *Italian Journal of Linguistics*, 22, 153–180.
- Carston, Robyn. (2012). Word meaning and concept expressed. *The Linguistic Review*, 29 (4), 607-623.
- Cook, Paul & Suzanne Stevenson. (2010). Automatically identifying the source words of lexical blends in English. *Computational Linguistics*, 36 (1), 129-149.
- Cutler, Anne & Duncan Young. (1994). Rhythmic structure of word blends in English. *ICSLP 94: 1994 International Conference on Spoken Language Processing*, vol. 3, 1407–1410.
- Diyanati, Masoumeh. (2026). Onomatopoeia in discourse: A relevance-theoretic lexical pragmatic approach. *Research in Western Iranian Languages and Dialects*, 14(1), 37–54. <http://doi.org/10.22126/jlw.2025.11649.1810> (in Persian)
- Dressler, Ursula. (2000). Extragrammatical vs. marginal morphology. In U. Doleschal & A. M. Thornton (Eds.), *Extragrammatical and marginal morphology*. (pp. 1–10). München: Lincom Europa.
- Grice, Paul. (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. L. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics: Speech acts*. (pp. 41-58). New York: Academic Press.
- Grice, Paul. (1989). *Studies in the way of words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gries, Stefan. (2004). Isn't that fantabulous? How similarity motivates intentional morphological blends in English. In M. Achard & S. Kemmer (Eds.), *Language, culture and mind*. (pp. 415–428). Stanford, CA: Center for the Study of Language and Information (CSLI).
- Gries, Stefan. (2012). Quantitative corpus data on blend formation: Psycho- and cognitive linguistic perspectives. In V. Renner, F. Maniez, & P. J. L. Arnaud (Eds.), *Cross-disciplinary perspectives on lexical blending*. (pp. 145–167). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Hong, Sung-Hoon. (2005). An optimality theoretic analysis of English blends. *Korean Journal of Linguistics*, 30 (3), 525–557.
- Hudson, Grover. (2000). *Essential introductory linguistics*. Massachusetts: Blackwell Publishers Inc.
- Kelly, Michael H. (1998). To “brunch” or to “brench”: Some aspects of blend structure. *Linguistics*, 36, 579–590.
- Kemmer, Suzanne. (2003). Schemas and lexical blends. In H. Cuyckens, T. Berg, R. Dirven, and K.-U. Panther (Eds.), *Motivation in language: Studies in honor of Günter Radden*. (pp. 69-97). Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Kubozono, Haruo. (1990). Phonological constraints on blending in English as a case for phonology-morphology interface. *Yearbook of Morphology*, 3, 1-20.
- Lehrer, Adrienne. (1996). Identifying and interpreting blends: An experimental approach. *Cognitive Linguistics*, 7, 359-390.
- Lehrer, Adrienne. (2003). Understanding trendy neologisms. *Italian Journal of Linguistics / Rivista di linguistica*, 15 (2), 369-382.
- Masnabadi, Ameneh, Rahbar, Behzad & MohammadReza Oroji. (2018). Evaluation of word formation processes in prisoners' linguistic variety. *Journal of Foreign Language Research*, 8(1), 123-138. doi: 10.22059/jflr.2018.239191.371 (in Persian)
- Mattiello, Elisa. (2013). *Extra-grammatical morphology in English: Abbreviations, blends, reduplicatives, and related phenomena*. Berlin and Boston: Mouton de Gruyter.
- Mohammadi, AbbasGholi, Pourkhaleghi Chatroodi, Mahdokht, Estaji, Azam, & GholamAbbas Saeedi. (2012). The potential and actual capacities of Persian in word formation. *Nashriyeh-ye Adab-va-Zaban*, 30 (27), 281-300. (in Persian)
- Murphy, Gregory & Douglas Medin. (1999). The role of theories in conceptual coherence. In E. Margolis and S. Laurence (Eds.), *Concepts: Core readings*. (pp. 425-458). Cambridge MA: The MIT Press.
- Nemati, Nayereh. & Fariba Qatreh. (2023). Word formation in comic series: the case of shabhaye barareh. *Culture and Folk Literature*, 11(49), 37-79. (in Persian)
- Pilkington, Adrian. (2000). *Poetic effects: A relevance theory perspective*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Piñeros, Carlos-Eduardo. (2004). The creation of portmanteaus in the extragrammatical morphology of Spanish. *Probus*, 16(2), 203–240.
- Plag, Ingo. (2003). *Word-formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pound, Louise. (1967). *Blends: Their relation to English word formation*. Heidelberg: C. Winter.
- Renner, Vincent, Maniez, François, & Pierre Arnaud. (2012). Introduction: A bird's-eye view of lexical blending. In V. Renner, F. Maniez and P. Arnaud (Eds.), *Cross-disciplinary perspectives on lexical blending*. (pp. 1-9). Berlin and Boston: Mouton de Gruyter.

- Renner, Vincent. (2006). *Les composés coordinatifs en anglais contemporain* (PhD thesis). Université Lumière-Lyon 2, Lyon.
- Renner, Vincent. (2015). Lexical blending as wordplay. In A. Zirker & E. Winter-Froemel (Eds.), *Wordplay and metalinguistic/metadiscursive reflection: Authors, contexts, techniques, and meta-reflection*. (pp. 119–133). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Ronneberger-Sibold, Elke. (2012). Blending between grammar and universal cognitive principles: Evidence from German, Farsi, and Chinese. In V. Renner, F. Maniez, & P. J. L. Arnaud (Eds.), *Cross-disciplinary perspectives on lexical blending*. (pp. 115–143). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Samae'i, Mehdi. (2003). *Dictionary of hidden language*. Tehran: Markaz.
- Schmid, Hans-Jörg. (2011). *English morphology and word-formation: An introduction*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- Shaghghi, Vida. (2007). *An introduction to morphology*. Tehran: Samt.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson. (1986). Loose talk. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 86, 153-171.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson. (1995). *Relevance: Communication and cognition*. Oxford: Blackwell.
- Štekauer, Pavol, Valera, Salvador, & Livia Körtvélyessy. (2012). *Word-formation in the world's languages: A typological survey*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Veale, Tony & Cristina Butnariu. (2010). Harvesting and understanding on-line neologisms. In A. Onysko and S. Michel (Eds.), *Cognitive Perspectives on Word Formation*. (pp. 399–420). Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Wałaszewska, Ewa. (2015). *Relevance-theoretic lexical pragmatics: theory and applications*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Wilson, Dan & Robyn Carston. (2006). Metaphor, relevance and the emergent property. *Mind & Language*, 21 (3), 404–433.
- Wilson, Dan. (2003). Relevance and lexical pragmatics. *Italian Journal of Linguistics*, 15, 273–291.
- Wilson, Dan. (2004). Relevance and word meaning: The past, present and future of lexical pragmatics. *Modern Foreign Languages*, 27, 1–13.
- Wilson, Dan. (2014). Relevance theory. *UCL Working Papers in Linguistics*, 26, 1-20.

## زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی

سال ۱۰، شماره ۳، پیاپی ۱۸ (بایز ۱۴۰۴) شماره صفحات: ۱۲۱ - ۱۴۲

### آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی از منظر رویکرد کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریه تناسب

معصومه دیانتي\*

استادیار زبان‌شناسی، گروه زبان و ادبیات انگلیسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران

#### چکیده

در پژوهش حاضر آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی از منظری کاربردشناختی موردبررسی قرار گرفته‌اند و تلاش شده‌است با تحلیل این آمیزه‌ها در چارچوب رویکرد کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریه تناسب درک و استنباط مفهومی این عناصر زبانی تبیین گردد. داده‌های این پژوهش را ۵۳ آمیزه واژگانی زبان فارسی تشکیل می‌دهند که در سه گروه اصلی شامل: الف) آمیزه‌های برگرفته از منابع واژه‌نامه‌ای و مطالعات پیشین، ب) نمونه‌های استخراج‌شده از متون رسانه‌ای و صفحات وب، و ج) آمیزه‌های حاصل از نام‌گذاری برندها و محصولات تجاری جای می‌گیرند. تحلیل‌ها نشان می‌دهد تعبیر آمیزه‌های واژگانی مستلزم ساخت مفهومی موقعیتی طی یک فرایند گسترش و/یا کاهش کاربردشناختی است. از این منظر، مستقل از اینکه آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی به چه گونه زبانی‌ای تعلق دارند، حداقل سه الگوی تعبیر را نشان می‌دهند: استنباط طی یک فرایند کاهش و درنهایت شکل‌گیری مفهومی موقعیتی با دامنه ارجاعی محدودتر از مفاهیمی که واژه‌های پایه رمزگذاری می‌کنند، استنباط طی یک فرایند گسترش و ساخت مفهومی موقعیتی با دامنه ارجاعی گسترده‌تر از مفاهیمی که واژه‌های پایه رمزگذاری می‌کنند، و استنباط طی یک فرایند گسترش و یک فرایند کاهش به شکل ترکیبی، بدین ترتیب که نخست طی فرایند گسترش، یک مفهوم موقعیتی با دامنه ارجاعی گسترده‌تر از مفاهیم پایه شکل می‌گیرد و سپس طی فرایند کاهش، این مفهوم موقعیتی تعدیل می‌شود و دامنه ارجاعی محدودتری می‌یابد.

#### واژه‌های کلیدی:

آمیزش واژگانی  
کاهش  
گسترش  
کاربردشناسی واژگانی  
مبتنی بر نظریه تناسب  
مفهوم موقعیتی

تاریخچه مقاله: دریافت: ۱۶ آذرماه ۱۴۰۴

بازنگری: ۱۶ دی‌ماه ۱۴۰۴

پذیرش: ۷ بهمن‌ماه ۱۴۰۴

\* آدرس ایمیل نویسنده مسئول: [e.samani@cfu.ac.ir](mailto:e.samani@cfu.ac.ir)

ارجاع به مقاله: دیانتي، معصومه. (۱۴۰۴). آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی از منظر رویکرد کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریه تناسب. زبان‌شناسی و گویش‌های ایرانی، ۳(۱۰)، ۱۲۱-۱۴۰. <https://doi.org/10.22099/jlil.2026.55855.1468>

حق نشر-۲۰۲۵ نویسنده(گان). این مقاله با دسترسی آزاد است که تحت شرایط مجوز Creative Commons Attribution (CC BY-NC 4.0) منتشر شده است، استفاده، توزیع و تکثیر نامحدود را در هر رسانه‌ای مجاز می‌داند، مشروط بر اینکه به نویسندگان و منبع اصلی اشاره شود. هیچ اجازهای از نویسندگان یا ناشر لازم نیست.

## ۱. مقدمه

آمیزش<sup>۱</sup> یا ادغام واژگانی یکی از انواع فرایندهای واژه‌سازی قدیمی در برخی از زبان‌ها به‌شمار می‌رود (کنن<sup>۲</sup>، ۲۰۰۰: ۹۵۶) که طی آن بخش‌هایی از دو یا چند واژه موجود در زبان فارغ از مرزهای ساختوازی‌شان بایکدیگر تلفیق می‌گردند و واژه‌ای جدید را شکل می‌دهند (هادسن<sup>۳</sup>، ۲۰۰۰؛ بوی<sup>۴</sup>، ۲۰۰۵؛ آرنوف<sup>۵</sup> و فوندمان<sup>۶</sup>، ۲۰۱۰؛ شقاقی، ۱۳۸۶). این فرایند واژه‌سازی «عمدتاً ویژگی زبان‌های هندواروپایی است» (اشتکائر<sup>۷</sup> و همکاران، ۲۰۱۲: ۱۳۲)، اما وجود آن در گونه‌های مختلفی از زبان‌ها با محدودیت‌هایی زبان‌ویژه گزارش شده است (رنه<sup>۸</sup> و همکاران، ۲۰۱۲). هرچند آمیزش واژگانی در تمام زبان‌هایی که از فرایندهای ترکیب<sup>۹</sup> و کوتاه‌سازی<sup>۱۰</sup> بهره می‌برند، امکان‌پذیر است (برد-ژابو<sup>۱۱</sup> و بردر<sup>۱۲</sup>، ۲۰۰۸)، اما این فرایند جزء فرایندهای حاشیه‌ای به‌شمار می‌رود (لرر<sup>۱۳</sup>، ۲۰۰۳؛ کیم<sup>۱۴</sup>، ۲۰۰۳) و سردرگمی زیادی در تعیین ماهیت و دامنه آن وجود دارد (بردر، ۲۰۱۷).

در مقایسه با ترکیب یا وندافزایی<sup>۱۵</sup>، آمیزش واژگانی زایایی قابل‌توجهی ندارد، اما به‌عنوان یکی از تجلی‌های آشکار کاربرد خلاقانه زبان گاه برای ساخت واژه جدید به کار گرفته می‌شود و علیرغم آنکه زایایی محدود یک فرایند نمی‌تواند توجیه مناسبی برای نپرداختن به آن باشد، مطالعات زبانشناختی توجه نسبتاً کمی را به آمیزش واژگانی معطوف داشته‌اند (رنه و همکاران، ۲۰۱۲). لذا این فرایند به‌عنوان یکی از پدیده‌های زبانی کمتر مطالعه‌شده، در غالب زبان‌ها، به‌ویژه در زبان فارسی، از ادبیات بسیار محدود و غالباً مناقشه‌آمیز برخوردار است و با وجود تلاش‌های متعدد جهت تعریف و توصیف ماهیت این فرایند (به بخش ۲ نگاه کنید)، همچنان درک برخی ویژگی‌های آن، به‌ویژه ابعاد معنایی و چگونگی درک و تعبیر برونادهای حاصل دشوار است. به‌عبارتی، می‌توان گفت در کنار مناقشات اصطلاح‌شناختی، اختلاف نظر درباره ماهیت و دامنه این پدیده و همچنین عدم یکدستی در طبقه‌بندی برونادهای آن، مسئله درک و تعبیر معنایی آمیزه‌های واژگانی نیز یکی از پیچیدگی‌های موجود درباره این پدیده است (بیلیوا<sup>۱۶</sup>، ۲۰۱۹). درواقع، اگرچه مبنای شکل‌گیری واژه‌های مرکب و آمیزه‌های واژگانی اساساً یکسان است و در هر دو پدیده، طی ترکیب واژه‌های موجود در زبان، واژه‌ای جدید و معنایی نو خلق می‌شود، اما این واقعیت که در آمیزش واژگانی تنها بخش‌هایی از واژه‌های مبدأ ترکیب می‌شوند، به‌طور بالقوه می‌تواند تعبیر این واژه‌ها را با چالش‌هایی همراه سازد. مسئله تعبیر معنایی آمیزه‌های واژگانی در مطالعات موجود به‌ندرت بحث شده و در مورد آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی (حداقل تا جایی که

<sup>1</sup> lexical blending

<sup>2</sup> G. Cannon

<sup>3</sup> G. Hudson

<sup>4</sup> G. Booij

<sup>5</sup> M. Aronoff

<sup>6</sup> K. Fudemanm

<sup>7</sup> P. Štekauer

<sup>8</sup> V. Renner

<sup>9</sup> compounding

<sup>10</sup> clipping

<sup>11</sup> R. Brdar-Szabó

<sup>12</sup> M. Brdar

<sup>13</sup> A. Lehrer

<sup>14</sup> S. Kemmer

<sup>15</sup> derivation

<sup>16</sup> N. Beliaeva

نگارنده مطلع است) تاکنون مورد توجه قرار نگرفته است. براساس استدلال برخی پژوهشگران (بتل<sup>۱</sup>، ۱۹۹۶؛ پلاگ<sup>۲</sup>، ۲۰۰۳؛ گرایز<sup>۳</sup>، ۲۰۱۲) الگوهای مشخصی در ساختار صوری و معناشناختی آمیزه‌ها قابل تشخیص است، این مطالعه بر آن است تا الگوهای مختلف خلق و تعبیر معنایی آمیزه‌های واژگانی را در کاربردهای واقعی زبان فارسی، نه صرفاً در گونه نوشتاری و معیار این زبان، بررسی نمایند. بدین منظور، با مدنظر قرار دادن ویژگی‌هایی که الجئو<sup>۴</sup> (۱۹۷۷) و کِمِر<sup>۵</sup> (۲۰۰۳) برای آمیزه‌های واژگانی برمی‌شمارند، مبنی بر اینکه در آمیزش واژگانی دو (یا حتی چند) واژه موجود ترکیب می‌شوند، الزاماً بخشی از یکی از واژه‌های درونداد یا بخشی از هر دو واژه درونداد حذف می‌شود، و مرزهای ساختواژی واژه‌های درونداد برای ساخت واژه جدید فاقد اهمیت است، پژوهش حاضر تلاش می‌کند آمیزه‌های واژگانی موجود در کاربردهای واقعی زبان فارسی را (در گونه‌های زبانی مختلف) از منظر کاربردشناسی، و مشخصاً در چارچوب کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریه تناسب (ویلسون<sup>۶</sup>، ۲۰۰۳، ۲۰۰۴؛ کارستون<sup>۷</sup>، ۲۰۰۲، ۲۰۱۰، ۲۰۱۲؛ ویلسون و کارستون<sup>۸</sup>، ۲۰۰۶، ۲۰۰۷) تحلیل نماید و به این پرسش پاسخ دهد که آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی چگونه تعبیر می‌شوند و الگو یا الگوهای ممکن تعبیر و درک این عناصر واژگانی خلاقانه کدام است. در واقع، پیرو این استدلال واواشفسکا<sup>۹</sup> (۲۰۱۵) و ویلسون و کارستون (۲۰۰۷) که برای درک آمیزه‌های واژگانی شنونده ناگزیر است مفهومی موردی و موقعیتی بسازد (همان‌گونه که در تعبیر دیگر واژه‌ها نیز عمل می‌کند)، این مطالعه تلاش می‌کند فرایند تعبیری را که یک شنونده حین مواجه با واژه‌های خلاقانه حاصل آمیزش واژگانی با آن درگیر می‌شود، بررسی نماید.

## ۲. پیشینه پژوهش

از آنجاکه مسائل نظری گوناگونی درباره فرایند آمیزش واژگانی مطرح است، این فرایند واژه‌سازی توجه پژوهشگران حوزه‌های گوناگون زبان‌شناسی از جمله واج‌شناسی (کوبوزونو<sup>۱۰</sup>، ۱۹۹۰، کاتلر<sup>۱۱</sup> و یونگ<sup>۱۲</sup>، ۱۹۹۴؛ پلاگ<sup>۱۳</sup>، ۲۰۰۳؛ پینروس<sup>۱۴</sup>، ۲۰۰۴؛ هونگ<sup>۱۵</sup>، ۲۰۰۵)، زبان‌شناسی روانشناختی (لرر<sup>۱۶</sup>، ۲۰۰۳)، زبان‌شناسی رایانشی (کوک<sup>۱۷</sup> و استونسن<sup>۱۸</sup>، ۲۰۱۰؛ ویل<sup>۱۹</sup> و بوتناریو<sup>۲۰</sup>، ۲۰۱۰) و زبان‌شناسی شناختی (کمر<sup>۲۱</sup>، ۲۰۰۳؛ بردر<sup>۲۲</sup>، ۲۰۱۷) را به خود جلب کرده است. با رشد چشم‌گیر آمیزه‌های واژگانی زبان انگلیسی در طول قرن بیستم (آیتو<sup>۲۳</sup>، ۲۰۰۳) برخی آثار علمی به بررسی این پدیده زبانی پرداختند و در این میان مطالعات الجئو (۱۹۷۷)

<sup>1</sup> O. Bat-El

<sup>2</sup> I. Plag

<sup>3</sup> S. T. Gries

<sup>4</sup> J. Algeo

<sup>5</sup> D. Wilson

<sup>6</sup> R. Carston

<sup>7</sup> E. Wałaszewska

<sup>8</sup> H. Kubozono

<sup>9</sup> E. Cutler

<sup>10</sup> D. Young

<sup>11</sup> C.-E. Piñeros

<sup>12</sup> S. Hong

<sup>13</sup> P. Cook

<sup>14</sup> S. Stevenson

<sup>15</sup> T. Veale

<sup>16</sup> C. Butnariu

<sup>17</sup> J. Ayto

و کنن (۱۹۸۶) از جمله مطالعات پراستناد به‌شمار می‌روند. چندین مطالعه تأثیرگذار نیز در دهه ۱۹۹۰ به‌نگارش درآمدند (بتل، ۱۹۹۶؛ لورر، ۱۹۹۶؛ کلی<sup>۱</sup>، ۱۹۹۸) که روند جدیدی به پژوهش در این حوزه بخشیدند. در ادامه، نخست به مرور موضوعی مهم‌ترین مطالعاتی می‌پردازیم که درباره فرایند آمیزش به‌نگارش درآمده‌اند. سپس، به آثاری اشاره می‌شود که مشخصاً آمیزش واژگانی را در زبان فارسی بحث کرده‌اند.

بررسی مطالعات موجود درباره آمیزش واژگانی حاکی از آن است که می‌توان این مطالعات را حداقل در سه گروه جای داد. دسته‌ای از این مطالعات غالباً بر مسئله ماهیت و چگونگی آمیزش واژگانی تمرکز نموده و تلاش کرده‌اند تمایز آن را با فرایند ترکیب مشخص نمایند (بائر<sup>۲</sup> و هادستون<sup>۳</sup>، ۲۰۰۲؛ کنن، ۲۰۰۰، ۱۹۸۶؛ بردر-ژابو و بردر، ۲۰۰۸). بائر (۱۹۸۸: ۲۳۸) آمیزه واژگانی را واژه جدیدی می‌داند «که از بخش‌هایی از دو یا چند واژه دیگر تشکیل شده‌است». کنن (۲۰۰۰: ۹۵۲) در تعریفی کم‌وبیش دقیق‌تر آمیزش واژگانی را فرایندی توصیف می‌کند که «در آن دو (یا به ندرت سه) واحد منبع مجزا، در قالبی جدید که معمولاً دارای هم‌پوشانی بوده و بخشی از معنای حداقل یکی از واحدهای منبع را حفظ می‌کند، به یکدیگر می‌پیوندند». این تعریف کنن (۲۰۰۰) سپس توسط بردر-ژابو و بردر (۲۰۰۸: ۱۷۵) مورد نقد قرار گرفت، زیرا به‌زعم آن‌ها در این تعریف مفهوم محوری «تلفیق» توضیح داده نشده و مشخص نیست در این فرایند کدام مرز واژه‌های ادغام‌شده شکسته می‌شود؛ به عبارتی، روشن نیست که آیا الزاماً باید هر دو واژه شکل کوتاه‌شده خود را به اشتراک بگذارند یا حداقل یکی از آن‌ها می‌تواند با شکل کامل خود در آمیزش شرکت کند. در راستای تکمیل تعاریف یادشده، اشمیت<sup>۴</sup> (۲۰۱۱) آمیزش را فرایندی مشابه ترکیب در واژه‌سازی معرفی می‌کند که دو پایه واژه‌سازی یا دو واژه مبدأ را دریافت می‌کند و سپس آن‌ها را به شکلی غیرقابل پیش‌بینی و نامنظم کاهش صوری می‌دهد تا واژه‌ای نو خلق شود. بردر (۲۰۱۷) نیز آمیزش واژگانی را شکل‌گیری واژه‌ای جدید از بخش‌هایی از دو یا چند واژه دیگر، همراه با کوتاه‌سازی یا تلفیق آن‌ها تعریف می‌کند که اغلب در آن مرزهای ساختواژی واژه‌های مبدأ نادیده گرفته می‌شوند. بردر (۲۰۱۷) همچنین می‌افزاید که بسیاری از آمیزه‌ها بر هم‌پوشانی واج‌شناختی واژه‌های مبدأ استوارند، به گونه‌ای که دو واژه مبدأ یک هجا یا بخشی از یک هجا را به اشتراک می‌گذارند.

پیرو این اختلاف‌نظرها درباره ماهیت آمیزش واژگانی، دسته‌ای از مطالعات تلاش کردند محدودیت‌های صوری و ساختاری دخیل در فرایند آمیزش را مشخص و چگونگی شکل‌گیری آمیزه‌های واژگانی را تبیین نمایند. بتل (۲۰۰۶) با تمرکز بر آمیزش واژگانی در زبان انگلیسی به محدودیت‌های حاکم بر ترتیب قرارگیری واژه‌های مبدأ پرداخته‌است. بتل (۲۰۰۶) همچنین اذعان می‌دارد که ترتیب واژه‌های مبدأ در آمیزه‌ها وابسته به رابطه هسته-توصیف‌کننده در زبان مورد نظر است و در صورتی که هیچ‌کدام از واژه‌های مبدأ نتوانند به عنوان هسته عمل کنند، ترتیب واژه‌های مبدأ را ویژگی‌های واج‌شناختی تعیین می‌کند. بتل (۲۰۰۶) در نهایت نتیجه می‌گیرد که به نظر دو گرایش رقیب، شامل کمینه‌سازی صورت<sup>۵</sup> آمیزه و بیشینه‌سازی طول<sup>۶</sup> آن در شکل‌گیری آمیزه‌ها عمل می‌کنند. کمینه‌سازی صورت ناظر بر آن است که آمیزه ساختار یک واژه منفرد را می‌طلبد و از این رو واژه‌های مبدأ

<sup>1</sup> M. H. Kelly

<sup>2</sup> L. Bauer

<sup>3</sup> R. Huddleston

<sup>4</sup> H.-J. Schmid

<sup>5</sup> minimization of form

<sup>6</sup> maximization of size

به‌گونه‌ای کوتاه می‌شوند که طول آمیزه در حد یک واژه منفرد - معمولاً به طول یکی از واژه‌های مبدأ - درآید. درمقابل، گرایش بیشینه‌سازی طول آمیزه ناظر بر آن است که بیشترین بخش ممکن از واژه‌های مبدأ به دلیل نیاز به شفافیت معنایی آمیزه حفظ می‌شود. در همین راستا کوبوزنو (۱۹۹۰) و کلی (۱۹۹۸) نیز تلاش کردند نشان دهند که چه محدودیت‌هایی بر آمیزش واژه‌های مبدأ حاکم است و چه واژه‌هایی را می‌توان بایکدیگر آمیخت. آن‌ها نشان می‌دهند واژه‌هایی که قرار است آمیخته شوند به‌صورت تصادفی انتخاب نمی‌شوند، بلکه واژه‌های مبدأ در بسیاری از آمیزه‌های واژگانی درجه معینی از شباهت واجی و یا نگارشی را نمایش می‌دهند. از سوی دیگر، اشاره می‌کنند که اکثر آمیزه‌ها از واژه‌های هم‌طبقه از نظر دستوری تشکیل می‌شوند و گرچه انواع مختلف طبقات دستوری رایج است، در زبان انگلیسی و بسیاری از زبان‌های دیگر اسم متداول‌ترین طبقه دستوری است. گرایز (۲۰۱۲) نیز با تحلیل کمی آمیزه‌ها نتیجه می‌گیرد که واژه‌های مبدأ در اکثر آمیزه‌ها دارای روابط جانمایی هستند، برای نمونه مترادف یا هم‌شمول هستند، یا به یک قالب معنایی واحد تعلق دارند. در همین زمینه، رنه (۲۰۱۵) نیز به ترتیبی که واژه‌های مبدأ در یک آمیزه قرار می‌گیرند، پرداخته‌است. به‌زعم او، ترتیب قرار گرفتن واژه‌های مبدأ توسط ویژگی‌های معناشناختی آمیزه و خود واژه‌های مبدأ محدود می‌شود. احتمالاً در آمیخته‌های هم‌نشین، ترتیب واژه‌های مبدأ توسط جایگاه هسته معناشناختی در زبان تعیین می‌شود، و در غیاب ترتیب از پیش تعیین شده، برخی ویژگی‌های واژه‌های مبدأ، شامل طول (معمولاً واژه کوتاهتر در جایگاه نخست می‌آید)، بسامد (معمولاً واژه مبدأ پربسامدتر در جایگاه نخست ظاهر می‌شود)، سرنمونی (معمولاً واژه مبدأیی که سرنمون است در جایگاه نخست می‌نشیند)، و ابعاد کاربردشناختی آن‌ها (معمولاً ترتیب زمانی واژه‌های مبدأ بر جایگاه ظاهر شدن آن‌ها تأثیر می‌گذارد) ممکن است ترتیب را تعیین کنند.

علاوه بر نحوه شکل‌گیری آمیزه‌ها، بخش عمده‌ای از مطالعات تلاش کرده‌اند با ارائه مثال‌های متعدد و با تکیه بر معیارهای مختلف آمیزه‌های واژگانی را طبقه‌بندی نمایند. پاوند<sup>۱</sup> (۱۹۶۷) در یک رده‌بندی معنایی-کاربردی، و البته تا حدی موردی، آمیزه‌های واژگانی را در نه گروه جای می‌دهد که البته این طبقات بایکدیگر همپوشانی دارند و به‌نوعی مرزهای ساختگی بین آن‌ها لحاظ شده‌است. یکی از شناخته‌شده‌ترین طبقه‌بندی‌های ارائه‌شده در این حوزه، طبقه‌بندی پیشنهادی الجنو (۱۹۷۷) است. الجنو (۱۹۷۷) آمیزه‌ها را با توجه به ویژگی کوتاه‌شدگی واژه‌های مبدأ و هم‌پوشانی واجی آن‌ها در سه گروه قرار می‌دهد؛ آمیزه‌هایی که همراه با هم‌پوشانی واجی واژه‌های مبدأ ولی فاقد کوتاه‌شدگی آن‌ها هستند، آمیزه‌هایی که همراه با کوتاه‌شدگی واژه‌های مبدأ ولی فاقد هم‌پوشانی واجی آن‌ها هستند و آمیزه‌هایی که همزمان دارای همپوشانی و کوتاه‌شدگی واژه‌های مبدأ هستند. گرایز (۲۰۰۴) نیز با تکیه بر وجود یا فقدان هم‌پوشانی در واژه‌های مبدأ و حفظ شدن یا نشدن کامل واژه‌های مبدأ در آمیزه نهایی به طبقه‌بندی ساختاری آمیزه‌های واژگانی پرداخته و آن‌ها را در هفت گروه جای می‌دهد. طبقه‌بندی دیگری از آمیزه‌های واژگانی از منظر شناختی، از سوی کمر<sup>۲</sup> (۲۰۰۳) ارائه شده‌است. در طبقه‌بندی کمر نیز سه دسته اصلی آمیزه واژگانی از یکدیگر متمایز می‌شوند: الف) آمیزه‌های درهم‌تنیده<sup>۲</sup> که در آن‌ها واژه‌های مبدأ آن‌قدر درهم‌تنیده شده‌اند که واج‌های یکی از آن‌ها در لابه‌لای واج‌های واژه دیگر پراکنده شده‌اند، ب) آمیزه‌های هم‌پوشان<sup>۳</sup> که در آن‌ها واژه‌های مبدأ حاوی چند واج مشترک هستند، و ج)

<sup>1</sup> L. Pound

<sup>2</sup> intercalative blends

<sup>3</sup> overlap blends

آمیزه‌های جایگزین<sup>۱</sup> که در آن‌ها یک واژه مبدأ کاملاً جایگزین بخشی از واژه مبدأ دیگر می‌شود. در طبقه‌بندی‌ای که از سوی متیلو<sup>۲</sup> (۲۰۱۳) پیشنهاد شده‌است، با تکیه بر این مسئله که یک آمیزه واژگانی همزمان مفهوم واژه‌های مبدأ خود را منتقل می‌کند و در نتیجه معنای آن وابسته به رابطه معنایی میان واژه‌های مبدأ است، دو دسته کلی از آمیزه‌ها از یکدیگر متمایز شده‌اند: الف) آمیزه‌های وصفی که در آن‌ها واژه مبدأ سمت راستی به عنوان هسته معنایی عمل می‌کند و واژه سمت چپی توصیف‌کننده‌ای است که ویژگی خاصی را به هسته نسبت می‌دهد و ب) آمیزه‌های هم‌پایه که در آن‌ها هر دو واژه مبدأ از وضعیت معنایی یکسانی برخوردارند، به این معنی که یا می‌توان هر دو را به‌نوعی هسته به‌شمار آورد، یا هیچ یک را نمی‌توان عنصر هسته محسوب کرد. طبقه‌بندی ارائه‌شده از سوی رنه (۲۰۰۶؛ به نقل از بیلوا، ۲۰۱۹) نیز متکی بر همین تمایز آمیزه‌های وصفی و هم‌پایه است، با این تفاوت که رنه (۲۰۰۶) چهار نوع رابطه معنایی را بین واژه‌های مبدأ آمیزه‌های واژگانی هم‌پایه متمایز می‌سازد و بدین ترتیب به پنج گروه آمیزه واژگانی قائل می‌شود که یکی از انواع آن آمیزه‌های وصفی است. چهار نوع آمیزه واژگانی هم‌پایه در طبقه‌بندی رنه (۲۰۰۶) عبارتند از: ۱) آمیزه‌های دورگه یا پیوندی<sup>۳</sup> که به ترکیبی از چیزهایی که واژه‌های مبدأ نشان می‌دهند، اشاره می‌کنند، ۲) آمیزه‌های تجمیعی<sup>۴</sup> که در آن‌ها آمیزه به جمع دو واژه مبدأ دلالت می‌کند، ۳) آمیزه‌های چندوجهی/همزمانی<sup>۵</sup> که شامل مواردی می‌شود که در آن‌ها آمیزه به چیزی اشاره می‌کند که ویژگی‌های هر دو عنصر مورد اشاره واژه‌های مبدأ را دارد، و ۴) آمیزه‌های هم‌معنا/منطبق<sup>۶</sup> که در آن‌ها آمیزه دو واژه مترادف را دربرمی‌گیرد. به‌نظر می‌رسد این دسته‌بندی‌های مختلف، از منظرهای گوناگون دیدگاه کمر (۲۰۰۳) را مبنی بر آنکه آمیزه‌های واژگانی از نظر صورت چنان متنوع هستند که هیچ رده‌بندی منظمی نمی‌تواند تمام گستره این پدیده را به درستی پوشش دهد، تأیید می‌نماید.

چنان‌که پیش از این اشاره شد، فرایند آمیزش از جمله فرایندهای واژه‌سازی زبان فارسی نیز به‌شمار می‌رود. البته این فرایند در زبان فارسی از زایایی بالایی برخوردار نیست (شقایقی، ۱۳۸۶) و احتمالاً به‌دلیل همین زایایی پایین مطالعات زیادی درباره آن به‌نگارش درنیامده‌است. در دسته‌ای از مطالعات موجود تنها ضمن بررسی سایر فرایندهای واژه‌سازی، به آمیزش واژگانی اشاره شده‌است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۰؛ مسن‌آبادی، رهبر و اروجی، ۱۳۹۷؛ نعمتی و قطره، ۱۴۰۲)، اما شقایقی (۱۳۸۶) و رونه‌برگر-سیبولد<sup>۷</sup> (۲۰۱۲) نگاه دقیق‌تری به فرایند آمیزش داشته‌اند. شقایقی (۱۳۸۶) اشاره می‌کند که به‌لحاظ صوری الگوهای مختلفی برای ساخت آمیزه‌های واژگانی در زبان فارسی وجود دارد؛ از جمله افزودن بخش پایانی یک واژه به بخش آغازی واژه دیگر، افزودن بخش آغازی یک واژه به واژه دیگر، و ترکیب یک واژه با بخش آغازی واژه دیگر. البته شقایقی (۱۳۸۶) معتقد است امکان دست‌یابی به الگو یا الگوهای منظمی از ساخت آمیزه‌های واژگانی امکان‌پذیر نیست. رونه‌برگر-سیبولد (۲۰۱۲) نیز فرایند آمیزش را در سه زبان آلمانی، فارسی و چینی بایکدیگر مقایسه نموده‌است. وی ابتدا براساس فاصله نسبی روش‌های مختلف آمیزش از فرایند معمول ترکیب در زبان آلمانی، چهار الگوی اصلی آمیزش را متمایز می‌سازد. یکی از الگوهای اصلی، آمیزش کامل<sup>۸</sup> نام

<sup>1</sup> substitution blends

<sup>2</sup> E. Mattiello

<sup>3</sup> hybrid

<sup>4</sup> addition

<sup>5</sup> polyvalence

<sup>6</sup> tautologous

<sup>7</sup> E. Ronneberger-Sibold

<sup>8</sup> complete blending

دارد که خود دو زیرالگو را دربرمی‌گیرد. در آمیزش کامل هر دو واژه مبدأ به‌طور کامل در آمیزه نهایی حضور دارند، زیرا پایان واژه نخست با آغاز واژه دوم هم‌پوشانی دارد. رونه‌برگر-سیبولد (۲۰۱۲) این نوع آمیزه‌های کامل را آمیزه‌های تلسکوپی<sup>۱</sup> می‌نامد (مانند واژه آلمانی «kamelefant» (شترفیل) که براساس «kamel» (شتر) و «elefant» (فیل) شکل گرفته‌است). زیرنوع دیگر و البته نادرتری از آمیزه‌های کامل، آمیزه‌هایی هستند که در آن‌ها واژه‌های مبدأ هم‌پوشانی کامل را نشان می‌دهند و یکی از واژه‌های مبدأ، واژه دیگر را به‌طور کامل دربرمی‌گیرد؛ این گروه از آمیزه‌ها، آمیزه‌های دربرگیرنده<sup>۲</sup> نامیده می‌شوند (مانند «comMunichation» که براساس دو واژه «communication» (ارتباط) و «Munich» (مونیخ) شکل گرفته‌است و به رخدادی ارتباطی در مونیخ اشاره دارد). الگوی دیگر در این طبقه‌بندی، آمیزه‌های الگومحور<sup>۳</sup> هستند که در نگاه اول گویی تنها یک واژه را دربرمی‌گیرند که واژه ماتریس یا زمینه<sup>۴</sup> نامیده می‌شود. واژه زمینه برای تحلیل کل آمیزه مهم است و گرچه این واژه به‌طور کامل در آمیزه حضور ندارد، اما با مشخصه‌های واجی که برای تشخیص آن حائز اهمیت هستند، در آمیزه قابل ردیابی است. در این آمیزه‌ها، واژه دوم به نوعی جایگزین بخشی از واژه زمینه می‌شود (مانند واژه آلمانی «tomoffel» (گیاهی پیوندی که امکان برداشت همزمان سیب‌زمینی و گوجه‌فرنگی از آن وجود دارد) که براساس دو واژه «kartoffel» (سیب‌زمینی) و «tomate» (گوجه‌فرنگی) شکل گرفته‌است). شایان ذکر است در آمیزه تلسکوپی، واژه‌های مبدأ مانند یک واژه مرکب در کنار هم قرار می‌گیرند، درحالی‌که در آمیزه الگومحور، یک واژه وارد ساختار آوایی واژه دیگر می‌شود. الگوی سوم، آمیزش نیمه‌کامل<sup>۵</sup> نام دارد که در آن یک واژه مبدأ به‌طور کامل حضور دارد، اما تنها بخشی از واژه دوم در آمیزه شرکت می‌کند (مانند آمیزه «Assindia» (نوعی برند چای) که اسم خاص «Assam» بخشی از آن و واژه «India» (هند) بخش دیگر آن را تشکیل می‌دهد). آخرین الگو در این طبقه‌بندی آمیزش پاره‌ای<sup>۶</sup> نام دارد. این الگو برای خلق آمیزه‌های شبه‌بیگانه‌نمایی به‌کارگرفته می‌شود که با شکل آوایی خارجی متعارف خود مشخص می‌شوند (مانند برند تجاری «Persil» که مبتنی بر دو واژه «Wasserstoffperoxyd» (پراکسید هیدروژن) و «Silikat» (سیلیکات) شکل گرفته‌است). رونه‌برگر-سیبولد (۲۰۱۲) پس از معرفی این طبقه‌بندی تلاش می‌کند به این پرسش پاسخ دهد که آیا این آمیزه‌ها در زبان فارسی نیز وجود دارند یا خیر و اگر وجود ندارند دلیل آن چیست. به باور او آمیزش در زبان فارسی، درمقایسه با زبان آلمانی نسبتاً نادر است. پیکره مطالعه رونه‌برگر-سیبولد تنها ۲۷ مورد آمیزه فارسی را دربرداشته‌است و وی دلیل بسامد پایین آمیزه‌های واژگانی در زبان فارسی را این مسئله می‌داند که احتمالاً جامعه ایرانی به زبان خود بیشتر به‌عنوان یک میراث فرهنگی نیازمند حفظ می‌نگرد، نه ابزاری برای ارتباط که نیازمند سازگاری مستمر با نیازهای ارتباطی در حال تغییر است. لذا به‌زعم او در زبان فارسی نوعی محدودیت فرازبانی بر آمیزش حاکم است. رونه‌برگر-سیبولد (۲۰۱۲) اشاره می‌کند که از ۲۷ آمیزه واژگانی موجود در پیکره وی، ۲۲ مورد آمیزه الگومحور وجود داشته‌است، مانند واژه «تهرانجلس» (براساس تهران و لس‌آنجلس) که در آن لس‌آنجلس به‌عنوان واژه زمینه و تهران به‌عنوان واژه جای‌گذاری شده عمل می‌کند. پنج آمیزه باقی‌مانده نیز شامل سه مورد آمیزه دربرگیرنده، یک مورد آمیزه نیمه‌کامل و یک مورد آمیزه پاره‌ای بوده‌است. رونه‌برگر-سیبولد نتیجه

<sup>1</sup> telescope blend

<sup>2</sup> inclusive blending

<sup>3</sup> contour blending

<sup>4</sup> matrix word

<sup>5</sup> semi-complete blending

<sup>6</sup> fragment blending

می‌گیرد که زبان فارسی فاقد هرگونه آمیزهٔ تلسکوپیی است و تمایل بسیار قوی به آمیزه‌های الگومحور دارد. به‌زعم او، عدم حضور آمیزه‌های تلسکوپیی در زبان فارسی به سه طریق قابل توضیح است: ممکن است فقدان این آمیزه‌ها تصادفی و به دلیل حجم کم پیکرهٔ مطالعه باشد، ممکن است دلایل فرازبانی داشته‌باشد که در بالا به آن اشاره شد، یا ممکن است یک دلیل درون‌زبانی داشته‌باشد، یعنی برخی ویژگی‌ها در دستور یا واژگان فارسی ایجاد آمیزه‌های تلسکوپیی را مسدود نماید. رونه‌برگر-سیبولد (۲۰۱۲) توضیح می‌دهد که اگر دو دلیل نخست صحیح باشند، گویشوران فارسی‌زبان دراصل باید قادر به تولید یا حداقل درک آمیزه‌های تلسکوپیی باشند. در مقابل، صحت دلیل آخر بدین معنا خواهد بود که گویشوران زبان در درک آمیزه‌های تلسکوپیی، مشکلات پردازشی شدیدی خواهند داشت. به‌منظور بررسی این مسئله رونه‌برگر-سیبولد از گویشوری فارسی‌زبان خواسته که پنج آمیزهٔ تلسکوپیی ابداع‌شده را تعبیر نماید. هرچند این آمیزه‌های ابداع‌شده خود محل مناقشه هستند، اما باتوجه به ناتوانی گویشور فارسی‌زبان در تعبیر آن‌ها، رونه‌برگر-سیبولد نتیجه می‌گیرد که یک دلیل درون‌زبانی برای فقدان آمیزه‌های تلسکوپیی در فارسی وجود دارد. پیش از پرداختن به تبیین‌هایی که رونه‌برگر-سیبولد (۲۰۱۲) برای گرایش زبان فارسی به آمیزه‌های الگومحور ارائه می‌دهد، لازم است اشاره شود که آمیزه‌های پرکاربرد «نماوا» و «نماهنگ» از جمله آمیزه‌های تلسکوپیی زبان فارسی محسوب می‌شوند که به‌نوعی تلویحاً ادعای رونه‌برگر-سیبولد (۲۰۱۲) را نقض می‌کنند. رونه‌برگر-سیبولد در بیان اینکه چرا زبان فارسی به سمت آمیزه‌های الگومحور گرایش دارد، این توضیح را ارائه می‌دهد که آمیزش الگومحور به اندازهٔ آمیزش تلسکوپیی به ترکیب وابسته نیست، بلکه بیشتر بر توانایی شناسایی واژه‌ها از طریق شکل آوایی آن‌ها استوار است و همین امر، آمیزش الگومحور را برخلاف آمیزش تلسکوپیی برای گویشوران زبان فارسی دردسترس قرار می‌دهد. به باور وی دلیل بسامد پایین آمیزه‌های نیمه‌کامل و پاره‌ای نیز عدم شفافیت این آمیزه‌هاست. در مجموع، رونه‌برگر-سیبولد (۲۰۱۲) معتقد است عدم تمایل گویشوران زبان فارسی نسبت به آمیزش ممکن است نه تنها به دلیل نگرش محافظه‌کارانهٔ ذکر شده در بالا، بلکه به دلیل تمایل رده‌شناختی زبان فارسی به شفافیت نیز باشد. واضح است که رونه‌برگر-سیبولد (۲۰۱۲) در مطالعهٔ خود براساس پیکره‌ای به شدت محدود و باتکیه بر توان زبانی یک گویشور واحد، نتایج قابل‌توجه و تعمیم‌هایی بیش‌ازحد ارائه داده که هر یک از آن‌ها محل تأمل و بررسی مجدد هستند.

چنان‌که مرور مطالعات پیشین نشان می‌دهد در بررسی‌های متمرکز بر آمیزه‌های واژگانی در سایر زبان‌ها، ضمن وجود آثار نسبتاً قابل‌توجه، تنوعی از موضوعات، مانند ماهیت فرایند آمیزش، محدودیت‌های ناظر بر شکل‌گیری آمیزه‌های واژگانی و طبقه‌بندی برونادهای این فرایند موردبررسی قرار گرفته‌است. این درحالی است که تنها مطالعات انگشت‌شماری به آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی پرداخته‌اند. در این مطالعات محدود نیز صرفاً نحوهٔ شکل‌گیری آمیزه‌ها به‌لحاظ صوری و ساختاری، طبقه‌بندی آن‌ها و گرایش‌های رده‌شناختی زبان فارسی مدنظر قرار گرفته و به درک و تعبیر معنایی این عناصر خلاقانهٔ زبانی هیچ اشاره‌ای نشده‌است؛ خلأیی که مطالعهٔ حاضر می‌کوشد به آن بپردازد.

### ۳. چارچوب نظری پژوهش

#### ۳-۱. نظریه تناسب و کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریه تناسب

از دهه ۱۹۶۰ میلادی یکی از تلاش‌های حوزه کاربردشناسی زبان اثبات این مسئله بوده است که نگاه مدل‌های رمزنیاد به انتقال معنا در ارتباط (مبنی بر اینکه گوینده پیام خود را با نشانه‌ها رمزگذاری می‌کند و مخاطب با تکیه بر نسخه‌ای از رمزها که در ذهن خود دارد، پیام گوینده را رمزگشایی می‌کند) بسیار ساده‌انگارانه است، زیرا معنی ثابت نیست و دائماً در طی تعامل زبانی بررسی، بازبینی و بازسازی می‌شود (ویلسون و کارستون، ۲۰۰۶). به عبارتی، به لحاظ شناختی بین معنای زبانی کم‌تعیین شده و معنای مدنظر گوینده خلأیی وجود دارد که تنها استنباط کاربردشناختی می‌تواند آن را پر کند (واواشفسکا، ۲۰۱۵). این مسئله که به شکل ضمنی میرهن تمایز بین معنی‌شناسی و کاربردشناسی است (بلاوتر<sup>۱</sup>، ۱۹۹۸)، نقطه شروع نظریه گرایس<sup>۲</sup> (۱۹۷۵؛ ۱۹۸۹) را شکل داد و در دهه هشتاد میلادی زمینه طرح نظریه تناسب<sup>۳</sup> (اسپربر<sup>۴</sup> و ویلسون ۱۹۸۶؛ ۱۹۹۵) را مهیا ساخت. به باور اسپربر و ویلسون (۱۹۸۶؛ ۱۹۹۵)، راهکار ارتباط<sup>۵</sup> زیربنای تمام راهکارهای مطرح در اصل همکاری<sup>۶</sup> گرایس و نیز هر نوع تعامل زبانی است و «ارتباط زبانی» چیزی جز گذاشتن سرنخ‌هایی معنایی از سوی گوینده و تعبیر آن‌ها توسط شنونده نیست. در واقع، نظام زبان تنها صورت‌های منطقی کم‌تعیین شده معنایی را تولید می‌کند و حوزه کاربردشناسی با کمک اطلاعات بافتی، استنباط کاربردشناختی را رقم می‌زند (کارستون، ۲۰۰۲؛ مرمیدو<sup>۷</sup>، ۲۰۰۰).

رویکرد کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریه تناسب (ویلسون و کارستون، ۲۰۰۷) که چارچوب نظری پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد، یکی از سه نسخه موجود کاربردشناسی واژگانی به‌عنوان یکی از زیرحوزه‌های کاربردشناسی زبان محسوب می‌شود. در این نسخه تعیین منظور گوینده تاحدزیدی به سازوکارهای تعبیر کاربردشناختی وابسته است و تلاش می‌شود چگونگی اصلاح و تعدیل معنی واژه‌ها در بافت تبیین گردد (کارستون، ۲۰۰۲؛ ۲۰۱۰). همچون سایر نسخه‌های کاربردشناسی واژگانی (نگاه کنید به دیبانتی، ۱۴۰۵)، در این رویکرد نیز پرسش اصلی آن است که چگونه شنونده بین مفهوم رمزگذاری شده زبانی یک واژه و مفهوم کاربردشناختی آن پل می‌زند و خلأ موجود را پر می‌کند. پاسخ رویکرد کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریه تناسب به این پرسش آن است که درک معنی واژه‌ها در ارتباط مستلزم فعال شدن فرایند ساخت مفهومی موقعیتی<sup>۸</sup> است که تنها انتظارات تناسب شنونده آن را محدود می‌سازد. محصول و نتیجه این فرایند، مفهومی موقعیتی<sup>۹</sup> است که طی درک پاره‌گفت و با استنباط کاربردشناختی شکل می‌گیرد. این مفاهیم کاربردشناختی از این جهت «موقعیتی» نامیده می‌شوند که به لحاظ زبانی از قبل مشخص نیستند، بلکه به شکل برخط و در پاسخ به انتظارات تناسب ساخته می‌شوند (کارستون، ۲۰۰۲). در این رویکرد مفاهیم موقعیتی با یک علامت ستاره از مفاهیم رمزگذاری شده واژگانی بافت مستقل متمایز می‌شوند و ممکن است

<sup>1</sup> R. Blutner

<sup>2</sup> P. Grice

<sup>3</sup> relevance theory

<sup>4</sup> D. Sperber

<sup>5</sup> maxim of Relation

<sup>6</sup> cooperative principle

<sup>7</sup> S.A. Marmaridou

<sup>1</sup> ad hoc concept construction

<sup>2</sup> ad hoc concept

در مقایسه با مفهوم رمزگذاری شده واژگانی مشخص تر و/یا کلی تر باشند؛ به بیان روشن، مصداق این مفاهیم ممکن است محدودتر، کلی تر و یا به طور ترکیبی هم کلی تر و هم محدودتر از مفاهیم رمزگذاری شده باشند<sup>۱</sup>. باتوجه به این امکان، فرایند ساخت مفهوم موقعیتی اغلب نوعی گسترش<sup>۲</sup> و/یا کاهش<sup>۳</sup> معنای زبانی رمزگذاری شده را در مسیرهای مختلف و با درجات متفاوت نشان می‌دهد. فرایند گسترش واژگانی با انتقال مفهومی کلی تر از معنای رمزگذاری شده زبانی همراه است. البته، در نسخه‌های جدیدتر این رویکرد براساس اینکه چه میزان مفهوم زبانی رمزگذاری شده گسترش می‌یابد، یعنی اینکه چه میزان از مفهوم رمزگذاری شده زبانی حین تعبیر دور می‌شویم، سه زیرنوع برای فرایند گسترش واژگانی در نظر گرفته می‌شود که عبارتند از: تقریب<sup>۴</sup>، مبالغه<sup>۵</sup> و استعاره<sup>۶</sup>. در تقریب یک واژه مشخص با مفهومی نسبتاً معین تاحدی گسترش می‌یابد که مجموعه‌ای از عناصری را دربرگیرد که در صورت صراحت سخن، خارج از دامنه مفهوم رمزگذاری شده زبانی قرار می‌گیرند. برای نمونه در عبارت «این واحد مسکونی در زمینی مربع شکل احداث شده است» هر چند واژه «مربع» مفهومی نسبتاً مشخص دارد، اما در بافتی مشخص به شکل این واحد مسکونی در زمینی تقریباً مربع شکل احداث شده است درک می‌شود. برخلاف تقریب، مبالغه با میزان بیشتری از گسترش واژگانی و دور شدن از معنای رمزگذاری شده زبانی همراه است (ویلسون و کارستون، ۲۰۰۷). برای نمونه در عبارت «این میز خودش یک تُن است!» واژه «تُن» با مبالغه همراه است، لذا به لحاظ واژگانی گسترش می‌یابد و مفهوم موقعیتی<sup>۷</sup> \*تُن شکل می‌گیرد که نه تنها به چیزهایی که دقیقاً یا تقریباً یک تُن وزن دارند، بلکه به چیزهایی هم که خیلی سنگین هستند یا وزنشان سنگین تر از حدانتظار است، اشاره می‌کند. در نهایت، استعاره نسبت به مبالغه مستلزم درجه بیشتری از گسترش واژگانی و فاصله گرفتن از معنای رمزگذاری شده است (پیلکینگتون، ۲۰۰۰). برای مثال در عبارت «این پسر جداً دلکک است!» تعبیر معنای واژه «دلکک» مستلزم ساخت مفهومی موقعیتی توسط شنونده است که مفهوم آن گسترده تر از مفهوم رمزگذاری شده زبانی این واژه است. در واقع، درک واژه «دلکک» در این عبارت مستلزم بسطی استعاری از معنای رمزگذاری شده زبانی «دلکک» به مفهوم موقعیتی \*دلکک است که نه تنها به دلکک‌های واقعی و ویژگی‌های آن‌ها، بلکه به افرادی که شوخ‌طبع‌اند و لطیفه می‌گویند اما جزء مصداق‌های مفهوم واژگانی شده دلکک قرار نمی‌گیرند، اشاره می‌کند. در مقابل، فرایند کاهش واژگانی هنگامی رخ می‌دهد که یک واژه برای انتقال مفهومی مشخص تر و مصداقی محدودتر از مفهوم رمزگذاری شده زبانی به کار می‌رود. برای مثال تعبیر واژه سگ در دو عبارت «سگ جسد صاحبش را به دنبال خود می‌کشید» و «سگ وقتی او را دید در کوله‌پشتی صاحبش پنهان شد» مستلزم کاهش واژگانی است تا مفهوم موقعیتی مشخص و محدود مدنظر گوینده رمزگشایی شود. در عبارت نخست واژه سگ کاهش می‌یابد و مفهومی موقعیتی \*سگ شکل می‌گیرد که تنها شامل آن دسته از سگ‌هایی می‌شود که به اندازه کافی برای کشیدن جسد یک انسان، قوی و بزرگ هستند. اما در عبارت دوم کاهش واژگانی واژه سگ مفهومی موقعیتی‌ای را شکل می‌دهد که تنها سگ‌هایی را شامل می‌شود که جثه بسیار کوچکی دارند و می‌توانند در کوله‌پشتی پنهان شوند.

<sup>۲</sup> مفهوم موقعیتی از مفاهیم نظری کلیدی در این رویکرد است که از سوی بارسالو (۱۹۸۷) مطرح شد و ریشه در روانشناسی دارد.

<sup>۲</sup> broadening

<sup>۳</sup> narrowing

<sup>۶</sup> approximation

<sup>۷</sup> hyperbole

<sup>۸</sup> metaphor

<sup>۱</sup> A. Pilkington

هم‌سو با نظر مورفی<sup>۱</sup> و مدین<sup>۲</sup> (۱۹۹۹: ۴۴۵) مبنی بر اینکه «درک کاربردهای نوآورانه زبان مستلزم تعدیل معانی موجود واژه‌ها برای تفسیر مجدد آن‌هاست»، ویلسون و کارستون (۲۰۰۷: ۲۳۷) این باور را مطرح می‌کنند که می‌توان فرایندهای کاربردشناختی شکل‌گیری مفهوم موقعیتی را در توضیح درک نوواژه‌ها و واژه‌سازی‌های خلاقانه، از جمله آمیزه‌های واژگانی، نیز به‌کارگرفت. اما مسئله این است که چگونه ابزارهای رویکرد کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریه تناسب قادرند خلق و تفسیر آمیزه‌های واژگانی را تبیین نمایند.

به تعبیر واواشفسکا (۲۰۱۵)، یک آمیزه واژگانی بر پایه اطلاعات موجود در مدخل‌های واژگانی هر دو مفهوم واژگانی شده‌ای که در خلق آمیزه نقش دارند، ساخته می‌شود؛ لذا، درک و تعبیر آمیزه‌ها نیز مستلزم ساخت مفهومی موقعیتی برپایه دو مفهومی است که توسط واژه‌های مبدأ رمزگذاری شده‌اند. در فرآیند ساخت این مفاهیم موقعیتی، شنونده باید مفاهیم واژگانی شده مبدأ را شناسایی نماید. همچنین ادغام واژه‌های مبدأ در آمیزه نهایی حاکی از وجود رابطه‌ای مشخص بین مفاهیم رمزگذاری شده واژگانی است که باید از طریق کاوش در اطلاعات موجود در مدخل این مفاهیم استنباط شود (واواشفسکا، ۲۰۱۵). بدین ترتیب ساخت مفهوم موقعیتی در مورد آمیزه‌های واژگانی ممکن است بر پایه کاهش واژگانی، گسترش واژگانی یا ترکیبی از هر دو فرایند صورت گیرد. برای مثال اگر آمیزه واژگانی «tigon» (دو رگه‌ای از شیر و ببر) در نظر گرفته شود، شکل و ساختار صوری این آمیزه، دو مفهوم واژگانی شده LION و TIGER را فعال می‌سازد و اطلاعات منطقی و دانش جهانی مرتبط با این مفاهیم را در دسترس قرار می‌دهد. آمیزش این دو عنصر واژگانی شده، نخست از طریق گسترش واژگانی، مفهوم موقعیتی \*TIGER-AND-LION را شکل می‌دهد که دامنه شمول آن وسیع‌تر از LION یا TIGER است و همزمان ببر و شیر را دربرمی‌گیرد. با این حال خلق این مفهوم موقعیتی با پدیدار شدن برخی ویژگی‌های نوظهور (مانند دورگه بودن) نیز همراه است که نمی‌توان مستقیماً به یک شیر یا یک ببر نسبت داد، زیرا دراصل نتیجه ترکیب برخی از ویژگی‌های مرتبط با شیرها و برخی ویژگی‌های مرتبط با ببرها هستند. بنابراین، مفهوم موقعیتی \*TIGER-AND-LION از طریق کاهش واژگانی دستخوش تعدیل بیشتری می‌شود و مفهوم موقعیتی \*TIGER-AND-LION\*\* را شکل می‌دهد که در دامنه شمول خود فقط موجودات دورگه‌ای را که برخی ویژگی‌های شیر و برخی ویژگی‌های ببر را دارند، دربرمی‌گیرد.

### ۲-۳. داده‌ها و روش پژوهش

آمیزش واژگانی به‌عنوان روشی آگاهانه و خلاقانه برای پیوند معنای دو یا چند واژه و ساخت واژه‌ای جدید، گاه نوعی بازی زبانی تلقی می‌شود (درسلر<sup>۳</sup>، ۲۰۰۰؛ رنه، ۲۰۱۵) که اغلب برای ساخت واژه‌های عامیانه جدید، اصطلاحات سیاسی، نام شرکت‌ها و برندهای تجاری و نام گروه‌های هنری به‌کار گرفته می‌شود. البته بازی با واژه تنها انگیزه شکل‌گیری و ساخت آمیزه‌ها نیست. گاه ماهیت یک هستار یا پدیده، نیروی محرک ساخت یک آمیزه واژگانی جدید می‌شود. برای نمونه، گویشوران اغلب برای نامیدن هستارها یا پدیده‌هایی که متشکل از دو یا چند چیز هستند، مانند جانوران دورگه، مناطق یا پدیده‌های جغرافیایی، خوراکی‌ها یا

<sup>1</sup> G. Murphy

<sup>2</sup> D. Medin

<sup>3</sup> W. Dressler

آشامیدنی‌های ترکیبی و مواردی از این دست، از آمیزش واژگانی بهره می‌برند (بیلیوا، ۲۰۱۹). نظر به این تنوع در حوزه‌های مختلفی که ممکن است آمیزه‌های واژگانی در آن‌ها به کار گرفته شود، در پژوهش حاضر برای گردآوری پیکره‌ای از آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی علاوه بر بررسی فرهنگ لغات زبان مخفی (سمائی، ۱۳۸۲)، واژه‌نامه فرهنگستان زبان و ادب فارسی و مطالعاتی که آمیزش واژگانی را در زبان فارسی بحث کرده‌اند، مجموعه‌ای از عناوین روزنامه‌ها، تبلیغات نوشتاری و صوتی-تصویری، برنامه‌های تلویزیونی، صفحات وب، نرم‌افزارهای تلفن همراه، و نام برندهای تجاری و گروه‌های هنری و تولیدی مورد بررسی قرار گرفت. فهرست نهایی آمیزه‌های واژگانی موجود در پیکره پژوهش مشتمل بر ۵۳ آمیزه است که در سه گروه اصلی شامل: الف) آمیزه‌های برگرفته از منابع واژه‌نامه‌ای و مطالعات پیشین، ب) نمونه‌های استخراج‌شده از متون رسانه‌ای و صفحات وب، و ج) آمیزه‌های حاصل از نام‌گذاری برندها و محصولات تجاری جای می‌گیرند. در این میان داده‌های دو گروه آخر طی مشاهدات و جستجوهای میدانی گردآوری شده‌اند. نمونه‌های گردآوری‌شده در گام بعد از منظر رویکرد کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریه تناسب مورد تحلیل قرار گرفتند و امکان گسترش و/یا کاهش واژگانی در تعبیر آن‌ها بررسی شد. شایان ذکر است از آنجاکه این مطالعه می‌کوشد الگو یا الگوهای درک و تعبیر معنایی آمیزه‌های واژگانی موجود در کاربرد واقعی زبان فارسی را بررسی نماید، پیکره گردآوری‌شده محدود به یک گونه زبانی خاص مانند فارسی معیار نوشتاری نیست. در واقع، با توجه به آنکه آمیزش واژگانی فرایندی با ماهیتی خلاقانه و نوآورانه است که بسیاری از نمونه‌های آن در حوزه‌هایی که خلاقیت زبانی در آن‌ها برجسته‌تر است (مانند تبلیغات، رسانه‌ها، صفحات وب و نام‌های تجاری)، پدیدار می‌شوند، در این پژوهش منابع مختلفی از کاربرد واقعی زبان مورد بررسی قرار گرفت تا در نهایت طیف قابل توجهی از آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی گردآوری و بررسی گردد. لذا گرچه داده‌ها از گونه‌های مختلف زبانی گردآوری شده‌اند، این پژوهش درصدد بررسی نظام‌مند تفاوت میان گونه‌های زبانی در کاربرد آمیزه‌های واژگانی نیست و صرفاً می‌کوشد سازوکارهای کلی تعبیر و درک آمیزه‌ها را در قالب فرایند کاهش و گسترش واژگانی تبیین نماید.

#### ۴. تحلیل داده‌ها

تحلیل پیکره گردآوری‌شده نشان می‌دهد که خلق و تعبیر برخی از آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی با فرایند کاهش واژگانی همراه است. برای نمونه آمیزه واژگانی «رایانامه» که با تلفیق دو واژه «رایانه» و «نامه» شکل گرفته و از سوی فرهنگستان زبان و ادب فارسی به عنوان معادلی برای ایمیل و پست الکترونیک پیشنهاد شده است، دو مفهوم واژگانی شده «رایانه» و «نامه» و همچنین دانش و اطلاعات مرتبط با آن‌ها را فعال می‌سازد. کاوش در اطلاعات موجود در مدخل این مفاهیم و بررسی انواع روابط ممکن بین آن‌ها، امکان این استنباط را که «رایانامه» برخی ویژگی‌های «رایانه» و برخی ویژگی‌های «نامه» را در کنار هم داراست، یا به عبارتی به ترکیب این دو مفهوم اشاره می‌کند، کنار می‌زند. اما این استنباط را که «رایانه»، نوع «نامه» را مشخص می‌کند، برجسته می‌سازد. در واقع، با کمک فرایند کاهش واژگانی، مفهوم موقعیتی \*نامه شکل می‌گیرد که به نوع خاصی از نامه اشاره دارد و دامنه شمول آن محدودتر از نامه (نامه فیزیکی و پستی) است.

«آکساب» نیز آمیزه واژگانی دیگری در زبان فارسی است که به نظر خلق و تعبیر آن با کاهش واژگانی همراه است. آمیزه «آکساب» نام یک برند تولیدکننده آب معدنی غنی شده با اکسیژن است (گردآوری میدانی؛ نام برند تجاری) که از تلفیق دو واژه «اکسیژن» و «آب» شکل گرفته و نمونه‌ای از سازوکار کاهش واژگانی و پردازش استنباطی یادشده است. این آمیزه نسبتاً نوپدید

دو حوزه دانشی «اکسیژن» و «آب» را فعال می‌سازد. بررسی این دو حوزه دانش و روابط بالقوه میان آن‌ها، مفهوم موقعیتی\* «آب» را شکل می‌دهد. این مفهوم موقعیتی صرفاً یک جمع جبری از دو مفهوم واژگانی شده نیست، بلکه حاصل نوعی کاهش واژگانی است که دامنه معنایی این مفهوم را محدود و مشخص تر می‌سازد. به عبارتی، اطلاعات مرتبط با مفهوم «آب» با اطلاعاتی که مفهوم «اکسیژن» در اختیار می‌گذارد، نوع آب را مشخص می‌سازند. به همین دلیل، دامنه ارجاعی مفهوم موقعیتی\* «آب» محدودتر از دامنه ارجاعی مفهوم آب است و تنها نوعی آب را که با اکسیژن غنی شده است، دربرمی‌گیرد.

خلق و استنباط دو آمیزه واژگانی «پروماست» و «پروبستی» (گردآوری میدانی؛ نام محصول خوراکی) نیز به نظر منطبق با الگوی کاهش واژگانی و مشابه آمیزه «اکساب» است. این دو آمیزه که جزء آمیزه‌های واژگانی نوپدید به‌شمار می‌روند، به ترتیب حاصل تلفیق واژه «پروتئین» با واژه «ماست» و «بستی» هستند و به ماست و بستنی غنی شده با پروتئین اشاره دارند. استنباط هریک از این آمیزه‌ها با فعال شدن دو مفهوم واژگانی شده «پروتئین» و «ماست» یا «پروتئین» و «بستی» همراه است. کاوش در اطلاعات و دانش مرتبط با هر یک از این مفاهیم و روابط ممکن بین آن‌ها مسیر شکل‌گیری مفاهیم موقعیتی\* ماست و «بستی» را هموار می‌سازد که حاصل کاهش واژگانی است. در واقع، دانش و اطلاعات مرتبط با هریک از مفاهیم فعال شده بایکدیگر ترکیب می‌شوند تا نوعی ماست یا پنیر غنی شده با پروتئین (نوعی ماست یا بستنی)، و نه صرفاً مخلوط و ترکیب یکسان پروتئین با ماست یا بستنی، را مشخص سازند. بدیهی است دامنه ارجاعی مفاهیم موقعیتی حاصل، محدودتر از دامنه ارجاعی مفاهیم فعال شده «ماست» یا «بستی» است.

آمیزه‌های واژگانی «فوتسال»، شوکورول، خورباد، رزمایش، چی‌فلکس و مزیف» نمونه‌های دیگری از آمیزه‌هایی هستند که هرچند برخی به لحاظ صوری و ساختاری با آمیزه‌های «رایانامه، اکساب، پروماست و پروبستی» تفاوت دارند (برای نمونه در آمیزه «فوتسال» برخلاف آمیزه‌هایی که پیش از این تحلیل شد، هیچ‌یک از دو واژه پایه «فوتبال» و «سالن» با صورت کامل خود در آمیزه نهایی شرکت نمی‌کنند)، اما به نظر شکل‌گیری مفهوم موقعیتی و تعبیر آن‌ها مستلزم فرایند کاهش واژگانی است. استنباط آمیزه «فوتسال» (گردآوری میدانی؛ صفحات وب) که با تلفیق دو واژه «فوتبال» و «سالن» شکل گرفته و به فوتبال سالنی اشاره دارد، دو مفهوم واژگانی شده فوتبال و سالن و اطلاعات مرتبط با هریک را فعال می‌سازد. بررسی این دو مفهوم و انواع روابط بالقوه آن‌ها به منظور استنباط معنای آمیزه، طی فرایند کاهش واژگانی، مفهوم موقعیتی\* فوتبال را با دامنه ارجاعی محدودتر و مشخص‌تر از مفهوم «فوتبال» شکل می‌دهد. به عبارتی، طی یک فرایند کاهش واژگانی، این استنباط رقم می‌خورد که مفهوم فوتسال به هستاری که حاصل ترکیب و جمع جبری دو مفهوم فوتبال و سالن است، اشاره ندارد و صرفاً به نوعی فوتبال که سالن نوع آن را مشخص می‌کند، ارجاع می‌دهد. استنباط آمیزه «شوکورول» (گردآوری میدانی؛ نام محصول خوراکی) نیز طی یک فرایند کاهش واژگانی، مفهوم موقعیتی\* رول را فعال می‌سازد که به رول شکلاتی (نوعی رول) اشاره می‌کند، نه مخلوطی از رول و شکلات با ویژگی‌هایی نوظهور که در هیچ‌یک از دو مفهوم رول و شکلات وجود ندارد یا هستاری که نه رول و نه شکلات نیست. به همین ترتیب در استنباط آمیزه‌های «خورباد» (خورشید + باد، به معنی بادخورشیدی) (برگرفته از واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، «رزمایش» (رزم + آزمایشی، به معنی مانور نظامی) (برگرفته از واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، «چی‌فلکس» (چی‌توز + کورن‌فلکس، به معنی کورن‌فلکس چی‌توز) (گردآوری میدانی؛ نام محصول خوراکی) و «مزیف» (مزمز + پفک، به معنی پفک مزمز) (گردآوری میدانی؛ نام محصول خوراکی)، طی فرایند کاهش واژگانی و باتوجه به

مفاهیم پایه‌ فعال شده و بررسی روابط بین آن‌ها، مفهومی موقعیتی شکل می‌گیرد که دامنه‌ ارجاعی محدودتر و مشخص‌تری نسبت به مفاهیم پایه دارد. به عبارتی، تعبیر این آمیزه‌ها طی فرایند کاهش واژگانی، مفهوم موقعیتی‌ای را فعال می‌سازد که به ترتیب بیانگر مفهوم نوعی باد، نوعی رزم، نوعی کورن فلکس و نوعی پفک است (نه برای مثال ترکیب باد و خورشید یا ترکیب چی‌توز و کورن فلکس) و در این میان نوع باد، رزم، کورن فلکس و پفک را به ترتیب مفاهیم خورشید، آزمایش، چی‌توز و مزمز مشخص می‌کنند.

درمقابل آمیزه‌هایی که استنباط و خلق آن‌ها وابسته به ساخت مفهومی موقعیتی طی فرایند کاهش واژگانی است، به نظر می‌رسد تعبیر برخی آمیزه‌های زبان فارسی مستلزم نوعی گسترش واژگانی برای ساخت مفهوم موقعیتی است. برای مثال در استنباط آمیزه‌ واژگانی «پشره» (گردآوری میدانی؛ صفحات وب و نام برند تجاری) که با تلفیق دو واژه «پشه» و «حشره» شکل گرفته است، دو مفهوم واژگانی شده پشه و حشره فعال می‌شوند و ساخت مفهوم موقعیتی \*پشه-و-حشره را رقم می‌زنند. درواقع، کاوش در اطلاعات و دانش مرتبط با هریک از مفاهیم فعال شده و روابط بالقوه بین آن‌ها، منجر به شکل‌گیری مفهومی موقعیتی می‌شود که دامنه شمول آن گسترده‌تر از دامنه شمول هر یک از دو مفهوم «پشه» و «حشره» است، زیرا هم پشه و هم حشره را دربرمی‌گیرد. البته با توجه به آنکه دامنه ارجاعی دو مفهوم واژگانی شده «پشه» و «حشره» تاحدی همپوشانی دارد، دامنه این گسترش واژگانی محدود است و مفهوم موقعیتی حاصل هر دو مفهوم را شامل می‌شود، اما به نظر قوی‌تر از هر یک از آن‌ها است. در استنباط آمیزه‌ واژگانی «موسیقاشی» (گردآوری میدانی؛ صفحات وب)، مبتنی بر دو مفهوم «موسیقی» و «نقاشی» نیز به نظر با چنین فرایندی مواجهیم. تعبیر این آمیزه با ساخت مفهوم موقعیتی \*موسیقی-و-نقاشی همراه است و دو مفهوم «موسیقی» و «نقاشی» را فعال می‌سازد. درواقع، کاوش در دانش مرتبط با مفاهیم واژگانی شده موسیقی و نقاشی و روابط بین آن‌ها، مفهومی موقعیتی را برمی‌انگیزاند که همزمان موسیقی و نقاشی را دربرمی‌گیرد و لذا دامنه ارجاعی گسترده‌تری نسبت به موسیقی یا نقاشی به تنهایی دارد. آمیزه‌های «نماهنگ» (برگرفته از واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی) (حاصل تلفیق نما و آهنگ) و «نماوا» (برگرفته از واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی) (حاصل تلفیق نما و آوا) نیز نمونه‌های دیگری از آمیزه‌های واژگانی موجود در پیکره هستند که به نظر تعبیر آن‌ها با گسترش واژگانی همراه است. استنباط این دو آمیزه نیز به ترتیب با فعال شدن مفاهیم واژگانی شده «نما» و «آهنگ» (در نماهنگ) و «نما» و «آوا» (در نماوا) همراه است. بررسی مفاهیم فعال شده و دانش مرتبط با آن‌ها، طی فرایند گسترش واژگانی مفاهیم موقعیتی \*نما-و-آهنگ و \*نما-و-آوا را شکل می‌دهد که دامنه ارجاعی آن‌ها گسترده‌تر از هریک از دو مفهوم فعال شده مرتبط است. در «نماهنگ»، مفهوم موقعیتی حاصل به هستاری اشاره می‌کند که همزمان نما (تصویر) و آهنگ را دربرمی‌گیرد. در «نماوا» نیز دامنه ارجاعی مفهوم موقعیتی شکل گرفته، نما (تصویر) و آوا را به‌طور همزمان شامل می‌شود. آمیزه‌های واژگانی «دپسره» (واژه انگلیسی دپرس + افسرده) (گردآوری میدانی؛ صفحات وب)، «بیسکویستی» (بیسکویت + بستنی) (گردآوری میدانی؛ نام محصول خوراکی)، «تهران‌تو» (تهران + تورنتو) (گردآوری میدانی؛ صفحات وب و نام برند تجاری)، «جاف» (جلف + داف) (برگرفته از پژوهش رونه‌برگر-سیبولد (۲۰۱۲))، «شُلکس» (شُل + واژه انگلیسی ریلکس) (برگرفته از فرهنگ لغات زبان مخفی (۱۳۸۲))، «ماسکش» (ماسک + دستکش) (گردآوری میدانی؛ صفحات وب)، «تراژی‌کمدی» (تراژدی + کمدی) (گردآوری میدانی؛ صفحات وب)، «جیگَمَل» (جیگر + دُخمل) (گردآوری میدانی؛ صفحات وب)، «آبفا» (آب + فاضلاب) (برگرفته از مطالعه شقاقی (۱۳۸۶)) و «عکاشی» (عکاسی + نقاشی)

(برگرفته از مطالعه شقاقی (۱۳۸۶))، از جمله نمونه‌های دیگری از آمیزه‌هایی هستند که استنباط آن‌ها منوط به گسترش واژگانی و ساخت مفهومی موقعیتی با دامنه ارجاعی گسترده‌تر از مفاهیم واژگانی فعال شده است. برای نمونه استنباط آمیزه واژگانی «دپسده» مفاهیم واژگانی شده «دپرس» و «افسرده» را فعال می‌سازد و ساخت مفهوم موقعیتی\* «دپرس- و-افسرده» را رقم می‌زند. دامنه ارجاعی این مفهوم موقعیتی وسیع‌تر از دامنه ارجاعی هریک از دو مفهوم «دپرس» و «افسرده» است، زیرا به وضعیتی اشاره می‌کند که فرد همزمان هر دو حالت روحی و روانی را داراست. البته چون دامنه ارجاعی دو مفهوم واژگانی شده «دپرس» و «افسرده» تقریباً بایکدیگر هم‌پوشانی دارند و به‌نوعی دو واژه، هم‌معنا هستند، این گسترش واژگانی ناچیز است. در واقع، فعال شدن دو مفهوم «دپرس» و «افسرده» و کاوش در دانش و اطلاعات مرتبط به آن‌ها مفهومی موقعیتی را شکل می‌دهد که با هر دو مفهوم به نوعی هم‌معناست، اما قوی‌تر از هریک از آن‌ها به‌نظر می‌رسد. آمیزه نسبتاً نوپدید «بیسکوستنی» نیز دو مفهوم واژگانی شده «بیسکویت» و «بستنی» را فعال می‌سازد و طی فرایند گسترش واژگانی، مفهوم موقعیتی\* «بیسکویت- و-بستنی» را با دامنه ارجاعی گسترده‌تر از بیسکویت یا بستنی شکل می‌دهد. در استنباط سایر نمونه‌های ذکر شده در بالا نیز یک فرایند گسترش واژگانی مشابه رخ می‌دهد و مفهومی موقعیتی با دامنه ارجاعی گسترده‌تر از هریک از مفاهیم واژگانی فعال شده مربوطه شکل می‌دهد که همزمان هر دو مفهوم فعال شده را شامل می‌شود.

بر اساس تحلیل‌های انجام‌شده، علاوه بر آمیزه‌های واژگانی‌ای که استنباط آن‌ها مستلزم کاهش واژگانی یا گسترش واژگانی است و در بالا به آن‌ها پرداخته شد، به‌نظر در گروهی از آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی، تعبیر مفهوم آمیزه و ساخت مفهوم موقعیتی منوط به گسترش و کاهش واژگانی همزمان است. به‌عبارتی، در این دسته از آمیزه‌ها، تعبیر معنا و ساخت مفهوم موقعیتی با ترکیبی از دو فرایند گسترش و کاهش واژگانی همراه است. از جمله آمیزه‌های واژگانی موجود در پیکره که چنین الگویی را در استنباط خود نشان می‌دهند، می‌توان به «سکنجبین» (حاصل تلفیق دو واژه «سرکه» و «انگبین») (برگرفته از مطالعه شقاقی (۱۳۸۶))، «انسایشی» (حاصل تلفیق دو واژه «انسدادی» و «سایشی») (برگرفته از واژه‌های مصوب فرهنگستان زبان و ادب فارسی)، «نستعلیق» (حاصل تلفیق دو واژه «نسخ» و «تعلیق») (گردآوری میدانی؛ صفحات وب)، «پنگال» (حاصل تلفیق دو واژه «پنجه» و «چنگال») (گردآوری میدانی؛ صفحات وب)، و «چی‌یف» (حاصل تلفیق دو واژه «چیپس» و «پفک») (گردآوری میدانی؛ نام محصول خوراکی) اشاره کرد. برای مثال، آمیزه واژگانی «سکنجبین» دو مفهوم واژگانی شده «سرکه» و «انگبین» را فعال می‌سازد و دانش و اطلاعات مرتبط با آن‌ها را در دسترس قرار می‌دهد. تلفیق این دو مفهوم زمینه ساخت مفهوم موقعیتی\* «سرکه- و-انگبین» را طی فرایند گسترش واژگانی فراهم می‌سازد. دامنه شمول این مفهوم موقعیتی گسترده‌تر از هریک از دو مفهوم «سرکه» و «انگبین» است و همزمان هم سرکه و هم انگبین را در برمی‌گیرد. با این حال، «سکنجبین» تعدادی ویژگی و ویژگی‌های مظهر در خود دارد که نمی‌توان مستقیماً به سرکه یا انگبین نسبت داد، و حاصل ترکیب برخی از ویژگی‌های مرتبط با سرکه با برخی ویژگی‌های مرتبط با انگبین هستند. برای مثال، دارا بودن طعمی نه ترش مانند سرکه و نه شیرین مانند انگبین، ویژگی‌ای است که در هیچ‌یک از دو مفهوم واژگانی فعال شده وجود ندارد. همین امر مفهوم موقعیتی\* «سرکه- و-انگبین» را دستخوش تعدیل دیگری از طریق فرایند کاهش واژگانی می‌کند و مفهوم موقعیتی\* «سرکه- و-انگبین» را شکل می‌دهد که در دامنه ارجاعی خود تنها و تنها ماده‌ای را در برمی‌گیرد که برخی ویژگی‌های سرکه و برخی ویژگی‌های انگبین را داراست. در تعبیر آمیزه واژگانی «انسایشی» نیز می‌توان به‌ترتیب شاهد فرایند گسترش و کاهش واژگانی بود. با فعال شدن دو مفهوم واژگانی شده «انسدادی» و

«سایشی» توسط این آمیزه و در دسترس قرار گرفتن اطلاعات مرتبط با هریک از دو مفهوم، طی فرایند گسترش واژگانی، مفهوم موقعیتی\* «انسدادی»-سایشی ساخته می‌شود که از دامنه ارجاعی گسترده‌تری در مقایسه با هریک از دو مفهوم انسدادی و سایشی برخوردار است. گسترده‌تر بودن دامنه ارجاعی مفهوم موقعیتی حاصل به این معنی است که این مفهوم همزمان هم شامل مفهوم و ویژگی‌های آواهای انسدادی و هم شامل مفهوم و ویژگی‌های آواهای سایشی می‌شود. اما نکته اینجاست که این مفهوم موقعیتی ویژگی‌های نوظهوری در خود دارد که قابل نسبت دادن به هیچ‌یک از دو مفهوم «انسدادی» و «سایشی» نیستند. فقدان وجود انسداد کامل در آواهای انسایشی از جمله این ویژگی‌های نوظهور است که با ترکیب برخی ویژگی‌های آواهای انسدادی و برخی ویژگی‌های آواهای سایشی نمود می‌یابد و در هیچ‌یک از دو مفهوم انسدادی و سایشی به تنهایی وجود ندارد. لذا، مفهوم موقعیتی شکل گرفته تعدیل می‌یابد و مفهوم موقعیتی جدیدی ساخته می‌شود. در واقع، طی فرایند کاهش واژگانی، مفهوم موقعیتی\*\* «انسدادی»-سایشی حاصل می‌شود که در دامنه شمول خود تنها آواهایی را شامل می‌شود که دارای برخی ویژگی‌های انسدادی‌ها و برخی ویژگی‌های سایشی‌ها همراه با تعدادی ویژگی متمایز هستند. آمیزه «نستعلیق» نیز دو مفهوم واژگانی شده «نسخ» و «تعلیق» و همچنین دانش و اطلاعات مرتبط با آن‌ها را فعال می‌سازد. کاوش در اطلاعات موجود در مدخل این مفاهیم واژگانی شده و بررسی انواع روابط ممکن بین آن‌ها، طی فرایند گسترش واژگانی مفهوم موقعیتی\* «نسخ»-تعلیق را با این تعبیر که همزمان ویژگی‌های خط نسخ و ویژگی‌های خط تعلیق را شامل می‌شود، شکل می‌دهد. در واقع، مفهومی موقعیتی ساخته می‌شود که دامنه شمول آن گسترده‌تر از هریک از مفاهیم فعال شده است و هر دو مفهوم را در کنار هم در برمی‌گیرد. البته، از آنجاکه این مفهوم موقعیتی علاوه بر برخی ویژگی‌های خط نسخ (نظیر خوانایی) و برخی ویژگی‌های خط تعلیق (مانند امکان ترکیب‌های مدور، متنوع و گوناگون)، تعدادی ویژگی متفاوت و نوظهور را داراست که در هیچ‌یک از دو مفهوم نسخ و تعلیق وجود ندارد (مانند توازن در سطح، دور، خوانایی و مدور بودن)، مفهوم موقعیتی یادشده تعدیل می‌شود. این تعدیل طی یک فرایند کاهش واژگانی صورت می‌گیرد و مفهوم موقعیتی\*\* «نسخ»-تعلیق را برمی‌انگیزاند که دامنه ارجاعی محدودی دارد و تنها خط نستعلیق را با برخی ویژگی‌های خاص آن، نه صرفاً ویژگی‌های خط نسخ یا خط تعلیق، شامل می‌شود. چنین الگویی برای استنباط سایر نمونه‌های یادشده در بالا قابل تصور است.

چنان‌که تحلیل‌های بخش حاضر نشان می‌دهند فرایند درک و استنباط آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی، فارغ از اینکه به چه گونه زبانی‌ای تعلق داشته باشند، در چارچوب ساخت مفهوم موقعیتی و سازوکارهای استنباطی گسترش و کاهش واژگانی قابل تبیین است و از این منظر می‌تواند در قالب سه الگوی کلی صورت‌بندی گردد. در گروهی از آمیزه‌ها درک و تفسیر آمیزه عمدتاً با فرایند کاهش واژگانی همراه است؛ به گونه‌ای که مفهوم موقعیتی حاصل، دامنه ارجاعی محدودتری نسبت به هر یک از مفاهیم واژگانی فعال شده دارد. در گروهی دیگر، فرایند گسترش واژگانی نقش غالب دارد و مفهوم موقعیتی شکل گرفته، دامنه ارجاعی گسترده‌تری نسبت به مفاهیم واژگانی اولیه دارد. در گروه سوم آمیزه‌ها، فرایند تعبیر به صورت ترکیبی از گسترش و کاهش واژگانی قابل توصیف است؛ به این صورت که ابتدا یک مفهوم موقعیتی گسترده و شامل عناصر هر دو جزء واژگانی شکل می‌گیرد و سپس طی فرایند کاهش واژگانی، این مفهوم تعدیل شده و به مفهوم موقعیتی محدودتر و مشخص‌تری منتهی می‌شود.

## ۵. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باتکیه بر رویکرد کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریهٔ تناسب (ویلسون و کارستون، ۲۰۰۷) تلاش کرد فرایند شکل‌گیری و استنباط آمیزه‌های واژگانی را در کاربردهای واقعی زبان فارسی تبیین نماید. مرور مطالعاتی که پیش از این به بررسی آمیزه‌های واژگانی، به‌ویژه آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی، پرداخته‌اند، نشان می‌دهد که این مطالعات غالباً بر ویژگی‌های صوتی، آوایی و ساختاری آمیزه‌های واژگانی تمرکز کرده‌اند. اما بدیهی است که چگونگی درک و تعبیر این عناصر زبانی به اندازهٔ ویژگی‌های ساختاری آن‌ها حائز اهمیت و نیازمند بررسی است. در این راستا، آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی از منظری کاربردشناختی و به‌طور مشخص در چارچوب رویکرد کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر نظریه تناسب و مفاهیم نظری مطرح در این رویکرد مورد تحلیل قرار گرفتند.

تحلیل‌ها نشان می‌دهد درک و استنباط آمیزه‌ها، فارغ از اینکه به چه گونهٔ زبانی‌ای تعلق دارند، در قالب ساخت مفهوم موقعیتی و طی فرایندهای استنباطی کاهش و گسترش واژگانی قابل تبیین است و به‌نظر می‌رسد شکل‌گیری و تعبیر آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی حداقل از سه الگو پیروی می‌کند. در گروهی از آمیزه‌ها، نظیر «اُکساب» و «رایانامه»، خلق و تعبیر آمیزه با فرایند کاهش واژگانی و شکل‌گیری مفهومی موقعیتی همراه است که از دامنهٔ ارجاعی محدودتری نسبت به هریک از مفاهیم فعال‌شده برخوردار است. در گروهی دیگر از آمیزه‌ها، همچون «پشره» و «نماهنگ»، شکل‌گیری مفهوم موقعیتی و استنباط آمیزه منوط به یک فرایند گسترش واژگانی است و دامنهٔ ارجاعی مفهوم موقعیتی حاصل، گسترده‌تر از هریک از مفاهیم واژگانی فعال‌شده به‌نظر می‌رسد، زیرا هر دو مفهوم واژگانی فعال‌شده را به‌طور همزمان دربرمی‌گیرد. در گروه سوم از آمیزه‌های واژگانی، مانند «نستعلیق» و «انسایشی»، تعبیر آمیزه به‌نظر نخست با یک فرایند گسترش واژگانی و سپس با یک فرایند کاهش واژگانی همراه است؛ به‌این ترتیب که نخست یک مفهوم موقعیتی برانگیخته می‌شود که دامنهٔ ارجاعی آن گسترده‌تر از مفاهیم واژگانی فعال‌شده است و ویژگی‌های هر دو مفهوم واژگانی فعال‌شده را به‌طور همزمان دربرمی‌گیرد. سپس، طی کاهش واژگانی این مفهوم موقعیتی تعدیل می‌شود و مفهوم موقعیتی جدیدی شکل می‌گیرد که دامنهٔ ارجاعی محدودتر و مشخص‌تری را داراست.

وجود این الگوها حاکی از آن است که علیرغم پیش‌بینی‌ناپذیری‌ها و بی‌نظمی‌هایی که تاکنون دربارهٔ آمیزش واژگانی بیان شده‌است، این فرایند و برون‌دادهایش می‌توانند در چارچوب نظریهٔ تناسب و رویکرد کاربردشناسی واژگانی مبتنی بر آن تبیین گردند و حتی از این منظر، بی‌نظمی‌ای که غالباً به آن اشاره می‌شود، جای خود را به نوعی الگومندی و نظم می‌دهد. از سوی دیگر، بررسی آمیزه‌های واژگانی زبان فارسی نشان می‌دهد که چون یک آمیزهٔ مشخص ممکن است نهایتاً دامنهٔ ارجاعی «محدودتر»، «گسترده‌تر»، یا «گسترده‌تر و محدودتر» از مفاهیم پایهٔ شکل‌دهندهٔ خود داشته‌باشد، یک رویکرد معنایی غیرکاربردشناختی نمی‌تواند تفاوت‌های جزئی بین انواع آمیزه‌ها و نقش مفهومی هریک از مفاهیم پایه را مدنظر قرار داده و تبیین نماید. لذا تحلیل چگونگی استنباط آمیزه‌ها، علاوه بر نگاهی از منظر اصل تناسب در انتقال معنا، مستلزم آن است که در تحلیل نوعی تمایز بین آنچه مفاهیم پایه در کنار یکدیگر رمزگذاری می‌کنند و آنچه طی استنباط کاربردشناختی شکل می‌گیرد، مدنظر قرار گیرد.

## فهرست منابع

- دیبانتی، معصومه. (۱۴۰۵). نام‌آواها در گفت‌مان: رویکرد کاربردشناسی مبتنی بر نظریه تناسب. *مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران*. ۱۴(۱)، ۳۷-۵۴.
- سمائی، مهدی. (۱۳۸۲). *فرهنگ لغات زبان مخفی*. تهران: نشر مرکز.
- شقایق، ویدا. (۱۳۸۶). *مبانی صرف*. تهران: سمت.
- محمدی، عباسقلی، پورخالقی چترودی، مهدخت، استاجی، اعظم و غلامعباس سعیدی. (۱۳۹۰). توان‌های بالقوه و بالفعل زبان فارسی در واژه‌سازی. *نشریه ادب و زبان*. ۳۰، صص ۲۸۱-۳۰۰.
- مسن‌آبادی، آمنه، رهبر، بهزاد و محمدرضا اروجی. (۱۳۹۷). ارزیابی فرایندهای واژی در گونه‌ی زبان زندان. *پژوهش‌های زبانشناختی در زبان‌های خارجی*. ۸(۱)، صص ۱۲۳-۱۳۸.
- نعمتی، نیره و فریبا قطره. (۱۴۰۲). واژه‌سازی در مجموعه‌های طنز: مورد پژوهی مجموعه‌ی شب‌های برره. *فرهنگ و ادبیات عامه*. ۱۱(۴۹)، صص ۴۳-۷۹.
- Algeo, John. (1977). Blends, a structural and systemic view. *American Speech*, 52, 47-64.
- Aronoff, Mark & Kirsten Fudemanm. (2010). *What is morphology*. Willy-Blackwell.
- Ayto, John (2003). Newspapers and neologisms. In J. Aitchison and D. Lewis (Eds.), *New media language*. (pp. 182-186). London: Routledge.
- Bat-El, Outi. (1996). Selecting the best of the worst: The grammar of Hebrew blends. *Phonology*, 13, 283-328.
- Bat-El, Outi. (2006). Blend. In K. Brown (Ed.), *Encyclopedia of language and linguistics (vol. 2)*. (pp. 66-70). Amsterdam: Elsevier.
- Bauer, Laurie. (1988). *Introducing linguistic morphology*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Bauer, Laurie & Rodney Huddleston. (2002). Lexical word-formation. In R. Huddleston and G. K. Pullum (Eds.), *The Cambridge grammar of the English language*. (pp. 1621-1721). Cambridge: Cambridge University Press.
- Beliaeva, Natalia. (2019). Blending in morphology.
- Blutner, Reinhard. (1998). Lexical underspecification and pragmatics. In P. Ludewig and B. Geurts (Eds.), *Lexikalische Semantik aus Kognitiver Sicht*. (pp. 141-171). Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Booij, Geert. (2005). *The grammar of word: An introduction to morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Brdar, Mario. (2017). *Metonymy and word-formation: Their interactions and complementation*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Brdar-Szabó, Rita & Mario Brdar. (2008). On the marginality of lexical blending. *Jezikoslovlje*, 9 (1-2), 171-194.
- Cannon, Garland. (2000). Blending. In G. Booij, C. Lehman, and J. Mugdan (Eds.), *Morphology: An international handbook on inflection and word-formation (vol. 1)*. (pp. 952-956). Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
- Cannon, Garland. (1986). Blends in English word formation. *Linguistics*, 24, 725-753.
- Carston, Robyn. (2002). *Thoughts and utterances: The pragmatics of explicit communication*. Oxford: Blackwell.
- Carston, Robyn. (2010). Lexical pragmatics, Ad hoc concepts and metaphor: A relevance theory perspective. *Italian Journal of Linguistics*, 22, 153-180.
- Carston, Robyn. (2012). Word meaning and concept expressed. *The Linguistic Review*, 29 (4), 607-623.
- Cook, Paul & Suzanne Stevenson. (2010). Automatically identifying the source words of lexical blends in English. *Computational Linguistics*, 36 (1), 129-149.
- Cutler, Anne & Duncan Young. (1994). Rhythmic structure of word blends in English. *ICSLP 94: 1994 International Conference on Spoken Language Processing*, vol. 3, 1407-1410.

- Dressler, Ursula. (2000). Extragrammatical vs. marginal morphology. In U. Doleschal & A. M. Thornton (Eds.), *Extragrammatical and marginal morphology*. (pp. 1–10). München: Lincom Europa.
- Grice, Paul. (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. L. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics: Speech acts*. (pp. 41–58). New York: Academic Press.
- Grice, Paul. (1989). *Studies in the way of words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gries, Stefan. (2004). Isn't that fantabulous? How similarity motivates intentional morphological blends in English. In M. Achard & S. Kemmer (Eds.), *Language, culture and mind*. (pp. 415–428). Stanford, CA: Center for the Study of Language and Information (CSLI).
- Gries, Stefan. (2012). Quantitative corpus data on blend formation: Psycho- and cognitive linguistic perspectives. In V. Renner, F. Maniez, & P. J. L. Arnaud (Eds.), *Cross-disciplinary perspectives on lexical blending*. (pp. 145–167). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Hong, Sung-Hoon. (2005). An optimality theoretic analysis of English blends. *Korean Journal of Linguistics*, 30 (3), 525–557.
- Hudson, Grover. (2000). *Essential introductory linguistics*. Massachusetts: Blackwell Publishers Inc.
- Kelly, Michael H. (1998). To “brunch” or to “brench”: Some aspects of blend structure. *Linguistics*, 36, 579–590.
- Kemmer, Suzanne. (2003). Schemas and lexical blends. In H. Cuyckens, T. Berg, R. Dirven, and K.-U. Panther (Eds.), *Motivation in language: Studies in honor of Günter Radden*. (pp. 69–97). Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Kubozono, Haruo. (1990). Phonological constraints on blending in English as a case for phonology-morphology interface. *Yearbook of Morphology*, 3, 1–20.
- Lehrer, Adrienne. (2003). Understanding trendy neologisms. *Italian Journal of Linguistics / Rivista di linguistica*, 15 (2), 369–382.
- Lehrer, Adrienne. (1996). Identifying and interpreting blends: An experimental approach. *Cognitive Linguistics*, 7, 359–390.
- Mattiello, Elisa. (2013). *Extra-grammatical morphology in English: Abbreviations, blends, reduplicatives, and related phenomena*. Berlin and Boston: Mouton de Gruyter.
- Murphy, Gregory & Douglas Medin. (1999). The role of theories in conceptual coherence. In E. Margolis and S. Laurence (Eds.), *Concepts: Core readings*. (pp. 425–458). Cambridge MA: The MIT Press.
- Pilkington, Adrian. (2000). *Poetic effects: A relevance theory perspective*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Piñeros, Carlos-Eduardo. (2004). The creation of portmanteaus in the extragrammatical morphology of Spanish. *Probus*, 16(2), 203–240.
- Plag, Ingo. (2003). *Word-formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pound, Louise. (1967). *Blends: Their relation to English word formation*. Heidelberg: C. Winter.
- Renner, Vincent. (2006). *Les composés coordinatifs en anglais contemporain* (PhD thesis). Université Lumière-Lyon 2, Lyon.
- Renner, Vincent. (2015). Lexical blending as wordplay. In A. Zirker & E. Winter-Froemel (Eds.), *Wordplay and metalinguistic/metadiscursive reflection: Authors, contexts, techniques, and meta-reflection*. (pp. 119–133). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Renner, Vincent, Maniez, François, & Pierre Arnaud. (2012). Introduction: A bird's-eye view of lexical blending. In V. Renner, F. Maniez and P. Arnaud (Eds.), *Cross-disciplinary perspectives on lexical blending*. (pp. 1–9). Berlin and Boston: Mouton de Gruyter.
- Ronneberger-Sibold, Elke. (2012). Blending between grammar and universal cognitive principles: Evidence from German, Farsi, and Chinese. In V. Renner, F. Maniez, & P. J. L. Arnaud (Eds.), *Cross-disciplinary perspectives on lexical blending*. (pp. 115–143). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Schmid, Hans-Jörg. (2011). *English morphology and word-formation: An introduction*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

- Sperber, Dan & Deirdre Wilson. (1986). Loose talk. *Proceedings of the Aristotelian Society*, 86, 153-171.
- Sperber, Dan & Deirdre Wilson. (1995). *Relevance: Communication and cognition*. Oxford: Blackwell.
- Štekauer, Pavol, Valera, Salvador, & Livia Körtvélyessy. (2012). *Word-formation in the world's languages: A typological survey*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Veale, Tony & Cristina Butnariu. (2010). Harvesting and understanding on-line neologisms. In A. Onysko and S. Michel (Eds.), *Cognitive Perspectives on Word Formation*. (pp. 399-420). Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Wałaszewska, Ewa. (2015). *Relevance-theoretic lexical pragmatics: theory and applications*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Wilson, Dan. (2003). Relevance and lexical pragmatics. *Italian Journal of Linguistics*, 15, 273-291.
- Wilson, Dan. (2004). Relevance and word meaning: The past, present and future of lexical pragmatics. *Modern Foreign Languages*, 27, 1-13.
- Wilson, Dan. (2014). Relevance theory. *UCL Working Papers in Linguistics*, 26, 1-20.
- Wilson, Dan & Robyn Carston. (2006). Metaphor, relevance and the emergent property. *Mind & Language*, 21 (3), 404-433.